

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**МАТЕРИАЛЫ
XXXV
МЕЖДУНАРОДНОЙ
ФИЛОЛОГИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ**

Выпуск 1
СЕКЦИЯ БАЛТИСТИКИ
**БАЛТИЙСКИЕ ЯЗЫКИ:
КУЛЬТУРА РЕЧИ И СТИЛИСТИКА**

Тезисы докладов

*3–4 марта 2006 г.
Санкт-Петербург*

Филологический факультет
Санкт-Петербургского государственного университета
2006

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**МАТЕРИАЛЫ
XXXV
МЕЖДУНАРОДНОЙ
ФИЛОЛОГИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ**

Выпуск 1

СЕКЦИЯ БАЛТИСТИКИ

**БАЛТИЙСКИЕ ЯЗЫКИ:
КУЛЬТУРА РЕЧИ И СТИЛИСТИКА**

Тезисы докладов

3–4 марта 2006 г.

Санкт-Петербург

Филологический факультет
Санкт-Петербургского государственного университета
2006

Ответственный редактор:

А. В. Андронов

© Коллектив авторов, 2006
© Филологический факультет
Санкт-Петербургского государственного университета, 2006

МАТЕРИАЛЫ
XXXV Международной филологической конференции

Выпуск 1

СЕКЦИЯ БАЛТИСТИКИ

**БАЛТИЙСКИЕ ЯЗЫКИ:
КУЛЬТУРА РЕЧИ И СТИЛИСТИКА**

Тезисы докладов

3–4 марта 2006 г.
Санкт-Петербург

Лицензия ЛП № 000156 от 27.04.99

Авт. л. 3,04. Печ. л. 2,5. Тираж 100 экз. Заказ № 674.

Филологический факультет СПбГУ.
199034, С.-Петербург, Университетская наб., 11.

ОНУТ филологического факультета СПбГУ.
199034, С.-Петербург, Университетская наб., 11.

Санкт-Петербургский
государственный университет

3–4 марта 2006 г.

Культура — это всегда сознательная работа
духа над своим собственным несовершенством и
над упорядочением всего, что окружает человека...

Ю. И. Абызов

От редактора

Конференция, посвящённая вопросам культуры речи и стилистики балтийских языков, объединяет доклады прикладного и теоретического характера: исследуются как конкретные аспекты языковой практики, так и методологические проблемы нормирования языка, функционирование стилистических средств в современных и старых текстах, вопросы сопоставительной стилистики, перевода, преподавания языка.

Конференции по балтистике в СПбГУ

(время проведения — первая неделя марта)

- 1998 г. Круглый стол «Балтийская филология»
- 1999 г. Фонетика и акцентология
- 2000 г. Морфология и словообразование
- 2001 г. Синтаксис
- 2002 г. Лексикология и лексикография
- 2003 г. Этимология и ономастика
- 2004 г. Историческая грамматика, история литературного языка
- 2005 г. Диалектология
- 2006 г. *Стилистика и культура речи*
- 2007 г. Психолингвистика, социолингвистика, компьютерная лингвистика
- 2008 г. Круглый стол «Балтийская филология»: 10 лет спустя

Председатель организационного комитета

Алексей Андронов

e-mail: aleksey.andronov@lycos.com

Санкт-Петербургский государственный университет
Филологический факультет
Кафедра общего языкознания
Университетская наб., 11
199034 Санкт-Петербург, Россия
тел. (7 812) 328 97 62, 328 95 10
факс (7 812) 328 97 65

St. Petersburg State University
Philological faculty
Department of General Linguistics
Universitetskaya nab., 11
199034 St. Petersburg, Russia
phone (7 812) 328 97 62, 328 95 10
fax (7 812) 328 97 65

<http://www.genling.nw.ru/baltist/baltist.htm>

Алексей Викторович Андронов (Санкт-Петербург)

О некоторых различиях в рекомендациях латышских и литовских специалистов по культуре речи

Приемлемость для литературной нормы того или иного слова, выражения или конструкции определяется комплексом критериев, значимость которых разные исследователи определяют по-разному (распространённость явления в «чистом» народном языке, традиция функционирования в текстах наиболее авторитетных мастеров художественного слова, критерий системности и непротиворечивости, исторической закономерности и пр.). Одной из центральных проблем культуры речи является выявление чуждых литературному языку элементов, в частности проникших в речь носителей под влиянием других языков — правильными и желательными в литературном языке, в первую очередь, признаются исконные элементы. Представляется, что для литовского и латышского языков такие исконные элементы должны быть общими. Однако при сопоставлении латышских и литовских пособий по культуре речи могут быть выявлены некоторые различия рекомендаций относительно конкретных языковых явлений:

- сочетания типа *mēs ar tevi* считаются нежелательными в латышском языке, — употребление же подобных сочетаний (*mes su tavimi*) в литовском не ограничивается;
- вслед за Я. Эндзелином в латышском постоянно подчёркивается необходимость использования единственного числа определяемого слова в сочетаниях типа *latviešu un lietuviešu valoda*, — в литовском языкознании множественное число в таком случае признаётся древней балто-славянской особенностью;
- в латышском часто указывается на неправомерность употребления слова *atskaite* в значении ‘отчёт’, в литовском же аналогичное образование (*ataskaita*) прочно укрепились (хотя Й. Яблонскис выступал против него); в свою очередь однокоренной литовский глагол *skaitytis* совершенно недопустим в контексте *jis skaitosi geras darbininkas*, тогда как в латышском примеры типа *viņš skaitās labs strādnieks* включаются в словари литературного языка.

Некоторые расхождения объясняются, разумеется, объективными различиями языковых систем или особенностями конкретных лексем — ср., например, расширение функций местного падежа в латышском (буквальные переводы на литовский фраз *atzīties mīlestībā, būt labā stāvoklī, kāda īpašumā, palikt rokrakstā* считались бы ошибками) или различие глагольного управления (лит. *atitikti ką* : лтш. *atbilst kam*).

Следует отметить, что согласование мнений балтистов необходимо не просто для устранения подобных противоречий, — оно крайне важно для формирования нормы латгальского литературного языка, который во многих аспектах может расходиться с латышским, приближаясь к литовскому (ср., например: лтш. *tāda pati bēda* : лтг. *taida poša* // *pat bāda* : лит. *tokia pat bėda*).

Оярс Бушс (Рига)

Из опыта работы над словарём сленга латышского языка

Первым из языковедов-балтистов, использовавшим термин *сленг* (лит. *slengas*, лтш. *slengs*) на достаточно авторитетном уровне, был, по-видимому, известнейший ли-

товский стилист Юозас Пикчилингис. Он, рассматривая сленг как слой лексики (оставляя «за скобками» эвентуально относимые к сленгу синтаксические, морфологические, фонетические и т. п. явления), определял его как «слова жаргонного происхождения, переступившие социальные и профессиональные границы» [Pikčilingis 1975: 138]. Следовательно, И. Пикчилингис обозначал этим термином тот слой лексики, который рядом других лингвистов называется общим сленгом — сублитературные (субстандартные) слова, которые использует или, по крайней мере, понимает большинство носителей соответствующего языка [см., напр., Хомяков 1970: 8]. В латышской лингвистике, начиная с конца 70-х годов XX века, лексикологи, пользующиеся термином *slengs* (прежде всего О. Бушс, В. Эрнстсоне), трактуют его шире, включая в это понятие почти всю сублитературную лексику [Ernstsone 1999: 10], иногда лишь выделяя в отдельную категорию вульгаризмы [Bušs 1979: 70].

Проблема определения сущности и границ сленга превращается из теоретической в практическую при работе над словарём сленга. В частности, это относится и к вопросу о том, включать или не включать в такой словарь вульгаризмы. Разные лексикографы отвечали сами себе на этот вопрос по-разному. Авторы русских словарей сленга как будто предпочитают от вульгаризмов — или, по крайней мере, от наиболее экспрессивных ругательств — отказываться [напр., Елистратов 2000; Никитина 2003]; чаще в этих словарях можно найти морфологические и семантические дериваты, образованные от вульгаризмов, напр., *хуемудрия* ‘учение марксизма-ленинизма’ [Балдаев 1997: 2, 129]. Такое отсутствие вульгаризмов в словарях русского сленга (называемых также словарями арг, жаргона) компенсируется, среди прочего, наличием специализированных лексикографических изданий, посвящённых русскому мату. Иной подход демонстрируют, напр., составители англоязычных словарей сленга; так, в словаре Джонатона Грина, в котором автор пытается дать английскую лексику сленга разных времён с максимальной представительностью, словарные статьи с *fuck*, а также соответствующими дериватами и фразеологизмами занимают семь столбцов [Green 1998: 453–457]. Аналогичную позицию в отношении вульгаризмов занимают и, напр., авторы финских словарей сленга [Karttunen 1980; Raunonen 2000]. Составители латышского словаря сленга [Bušs, Ernstsone 2006] выбрали второй из этих подходов, чтобы по мере своих возможностей (которая предопределяется объёмом собранного языкового материала) в наиболее полном виде представить в лексикографически систематизированном виде сублитературную лексику латышского языка.

Таким образом, отпала необходимость определения «нижней» границы сленга и при отборе включаемой в словарь лексики можно было сосредоточиться на «верхней», на границе между сленгом и литературной разговорной речью. Многие лексикологи выделяют в отдельную категорию нелитературную разговорную речь, иногда отождествляя её со сленгом, иногда же рассматривая соответствующую лексику (в англоязычной традиции *low colloquialisms*) как относительно самостоятельную группу. С точки зрения полноты лексикографического охвата словарного запаса конкретного языка второй подход предполагает необходимость специализированных словарей «буферного» (между литературным и сублитературным) слоя лексики. Составители словаря сленга латышского языка выбрали более прагматичный подход, полагая, что вся лексика, не являющаяся литературной, должна быть включена в словарь сленга (никаких «буферных» групп!).

В качестве наиболее авторитетного вспомогательного источника при нормативной классификации лексики латышского языка был использован LLVV. Конечно, этот

источник нельзя использовать «автоматически», и по ходу работы пришлось решать некоторые частные проблемы, предопределённые использованием именно данного словаря. В частности, словарь этот создавался на протяжении четверти века, и за это время соблюдаемые его авторами принципы отбора материала подверглись определённым изменениям, «либерализации». В результате этого в последних томах LLVV можно найти достаточно много таких слов (снабжённых пометой *sar.* ('*пазг.*')), какие в первых томах были большущей редкостью, напр., *skāde, skādēt, skādīgs, spics, stute, stutēt, šlaga, šlepe, šleperis, šlipse, šņabis, šņabot, šprice, špricēt* (а некоторые другие слова того же стилистического ряда даны с пометой *novec.* ('*устар.*')), напр., *spicglāze, spička, špicika, švaks*). Наличие таких общеизвестных слов в LLVV идёт только на пользу качеству (потребительной ценности) этого словаря, однако ставит определённые проблемы перед составителями словаря сленга. Первоначально все приведенные выше слова были включены в рукопись словаря сленга, в конечном варианте мы отказались лишь от *stute, stutēt*, согласившись, что эти слова действительно уже стали принадлежностью литературной разговорной речи. Остальные перечисленные выше слова представлены и в словаре сленга, элементами которого (т. е., сленга) они, по нашему мнению, всё-таки являются.

Специфическую группу лексики, которая с теоретической точки зрения не является составной частью сленга, представляет собой т. н. слова детской речи, напр., *čurāt, kakāt*. По нашему мнению, такие слова следовало бы включать в словари литературного языка, однако, учитывая, что в LLVV соответствующих словарных статей нет, мы поступились теоретической принципиальностью и предоставили некоторым словам детской речи страницы словаря сленга.

Из проблем, связанных с отбором материала для словаря сленга, следует ещё упомянуть трудности, создаваемые двумя группами недавних заимствований — русизмами и англицизмами. В сленге латышского языка нередко употребляются почти (или совсем) неадаптированные русизмы, напр., *dašlo, prikiņ, užas!, začem?, značit* (сюда же относится и ряд ругательств) и даже целые словосочетания, напр., *čort jevo znajet!* В какой момент слово (словосочетание) такого типа из иноязычной цитаты становится элементом латышского сленга? Наиболее реальным критерием оценки является частотность употребления, однако оценка частотности фактов преимущественно устной речи — задача нередко более чем сложная. Поэтому без интуиции лексикографу не обойтись.

В какой-то мере прямо противоположными являются трудности, возникающие при отборе для словаря сленга некоторых недавно заимствованных англицизмов: тут нередко возникают сомнения, не стал ли тот или иной англицизм (напр., *links, mjūles, spams, spamot, tīnis, tops*), несмотря на свою малую степень адаптации, уже элементом литературной лексики (достаточно часто — элементом терминологии).

Конечно, не только при отборе лексического материала для словаря сленга, но и при лексикографическом описании этого материала приходится решать специфические трудности, заслуживающие лингвистического анализа.

Литература

- Балдаев 1997 — Д. С. Балдаев. Словарь блатного воровского жаргона. Т. 1–2. Москва: Кампана, 1997.
Елистратов 2000 — В. С. Елистратов. Словарь русского арго. Москва: Русские словари, 2000.
Никитина 2003 — Т. Г. Никитина. Словарь молодежного сленга. Санкт-Петербург: Норинт, 2003.
Хомяков 1970 — В. А. Хомяков. Три лекции о сленге. Вологда, 1970.
Bušs 1979 — O. Bušs. Latviešu valodas nedialektālā neliterārā leksika jeb slengs // Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 1979, Nr. 2. — 68.–77. lpp.
Bušs, Ernstsone 2006 — O. Bušs, V. Ernstsone. Latviešu valodas slenga vārdnīca. Rīga: NordenAB, 2006.

- Ernstson 1999 — V. Ernstson. Latviešu valodas slenga leksika. Disertācijas kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 1999.
- Green 1998 — J. Green. Cassell's Dictionary of Slang. London: Cassell, 1998.
- Karttunen 1980 — K. Karttunen. Nykyslangin sanakirja. Kolmas painos. Porvoo — Helsinki — Juva: WSOY, 1980.
- LLVV — Latviešu literārās valodas vārdnīca. 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.
- Paunonen 2000 — H. & M. Paunonen. Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 2000.
- Pikčilingis 1975 — J. Pikčilingis. Lietuvių kalbos stilistika. T. 2. Vilnius: Mokslas, 1975.

Jolanta Vaskelienė (Šiauliai)

Lietuvių kalbos darybinių sinonimų stilistinės ypatybės

Daugumos tyrėjų manymu, darybiniai sinonimai (toliau — DS) yra bendrašakniai žodžiai, padaryti iš to paties pamatinio žodžio su skirtingais darybos afiksais, turintys tokią pačią darybinę ir tapačią arba panašią leksinę reikšmę. Lietuvių kalboje ypač gausu daiktavardžių DS. Esama tokių sinonimų eilių, kurių nariai stilistine įvairove nepasižymi — žodynuose jie neturi jokių stilistinių pažymų, galima kalbėti tik apie vieną dažnesnį, kitų — retesnį vartojimą. Semantiškai artimi ir stilistiškai **neutralūs** dažnai būna sinonimiški veiksmažodžių (*atlyžimas* — *atlyžis*, *dardėjimas* — *dardesy*, *išgavimas* — *išgava*, *kraustymasis* — *kraustynės*¹) ir vardažodžių abstraktai (*gausumas* — *gausybė* — *gausa* — *gausis*, *vėsumas* — *vėsybė* — *vėsa* — *vėsis* — *vėsmė* 1), įrankių pavadinimai (*brūžas* — *brūžeklis* — *brūžyklė* — *brūžuoklė* ‘dildė’, *keltas* — *keltuvas* 4), vietų pavadinimai (*alinė* — *aludė* 2, *gyvatynas* — *gyvatynė*, *maudyklė* — *maudynė*), kai kurie veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai (*čiuožėjas*, *-a* — *čiuožikas*, *-ė*, *kūlėjas*, *-a* — *kūlikas*, *-ė*, *tvarstytojas*, *-a* — *tvarstininkas*, *-ė*).

Kai kada stilistiškai ir/ar emociškai nuspalvinti būna **visi** DS eilės nariai (ypač dažnai tokių atspalvių turi veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai), pvz., šnekamosios kalbos sluoksniui priklauso *išgaišėlis* ‘išdžiūvėlis, sulysėlis’ — *išgaiša* ‘išgaišėlis, džiūsna’, *klibinda* ‘klibis’ — *klibis* ‘šlubis, raišis’, *kluikšis* ‘klaikšis, kvaiša’ — *kluikšas* ‘klaikšis, kvaiša’ — *kluika* ‘apykvailis žmogus, klaikšis’ — *kluikis* ‘kluika, klaikšis’, daug šnekantį, plepantį žmogų galima pavadinti *tarškalu*, *tarškalyne*, *tarškyne*, *tarškėle*, *tarškučiu* arba *tarškaliumi*, o *čirpliu* ir *čirpyne* gali būti menkinamai pavadinamas ‘rėksnys, verksnys’. Kadangi menkinamasis atspalvis daugiausia susijęs su šnekamąja kalba, neretai menkinamąjį atspalvį turintis darinys būna šnekamosios kalbos sluoksniui priklausančio darinio sinonimas, pvz.: *nuobaiga* ‘menk. nusibaigęs žmogus’ yra *nusibaigėlio* ‘šnek. kas nusibaigęs arba sumenkęs, sulysęs’ sinonimas, *valkata* ‘menk. kas be namų, bastosi’ yra *valkūno* ‘šnek. valkata, bastūnas’ sinonimas.

Tačiau DS eilėse greta neutralių bendrinei kalbai įprastų žodžių neretai būna **menkinamąjį** arba **niekinamąjį** atspalvį turinčių sinonimų (1), **šnekamosios** kalbos (2), **knyginį** (3) atspalvį turinčių arba **tarminių** (4) darinių, pasyviosios leksikos sluoksnio žodžių — **pasenusių** darinių (5) arba **naujadarų** (tokiais laikomi „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ ir „Lietuvių kalbos žodyne“ nefiksuoti dariniai) (6).

¹ DS eilės sudarytos remiantis „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ Lietuvių kalbos instituto parengtu internetiniu leidiniu (www.lkz.lt).

1) *kaitaliojimas* — *kaitalynė* ‘niek. kaitaliojimas’, verkšlenantį ar tuščiai kalbantį asmenį galima pavadinti neutraliu priesagos *-tojas* vediniu *zaunytojas* arba menkinamąjį atspalvį turinčiais vediniais *zaunius*, *zauna*.

2) Neutralūs priesagos *-tojas* vediniai sudaro sinonimų poras su šnekamosios kalbos sluoksniui priklausančiais priesagos *-ovas* vediniais: *kalbėtojas* — *kalbovas* ‘šnek. mėgėjas kalbėti, kalbėtojas’, *šnekėtojas* — *šnekovas* ‘šnek. kas mėgsta daug šnekėti, kalbėtojas’, *valgytojas* — *valgovas* ‘šnek. kas valgo, valgytojas’.

3) *Įėjimas* — *įeiga* ‘knyg. vieta, pro kurią įeinama’, *išėjimas* — *išeiga* ‘knyg. vieta, pro kurią išeinama, išėjimas, anga’, *nusprendimas* — *nuosprendis* ‘knyg. nusprendimas, nutarimas’, *pajautimas* — *pajauta* ‘knyg. pajautimas, jausmas’, *pasiekimas* — *pasieka* ‘knyg. pasiekimas’, *vartojimas* — *vartosena* ir *varta* ‘knyg. vartojimas, vartosena’.

4) *Atėjimas* — *ateiga* ‘tarm. atėjimas, atėjimo laikas’, *augimas* — *auglius* ‘tarm. augimas’, *pašėlimas* — *pašėlynė* ‘žem. pašėlęs dalykas, pašėlimas’, *pirtis* — *perenė* ‘žem. žr. pirtis’, *prikalbėjimas* — *prikalbis* ‘ryt. prikalbėjimas’, *purtymas* — *purtulys* ‘žem. drebulys’, *sopėjimas* — *sopulys* 1 — *sopė* ‘ryt. dz. skaudėjimas, sopulys’, *sprogymė* — *sprogila* ‘žem. sprogusi vieta, sprogymė’.

5) *Aklumas* — *aklybė* — *aklatis* ‘1 psn. aklumas, nematymas’, *medžiojimas* — *medžioklė* — *medžionė* ‘psn. medžioklė’, *parduotuvė*, — *pardavykla* ‘psn. parduotuvė’, *žmonėjimas* — žmonysta ‘psn. svečiavimasis, viešėjimas, iškilmės’.

6) *Apleidimas* ir žodynų nefiksuotas (tie dariniai paryškinti — J. V.) panašia leksine reikšme vartojamas *apleistis*, *atsiliepimas* — *atliepas* ir *atlieptis*, *at(si)šaukimas* ir *atošauka*, *atsivėrimas* ir *atvertis* bei *atovėra*, *skaidrumas* — *skaidrybė* — *skaidris* ir *skaidra*, *su(si)telkimas* — *santalka* ir *sutelktis*, *tamsumas* — *tamsybė* ir *tamsatis*, *vienišumas* — *vienišybė* ir *vienišystė*, *žiaurumas* — *žiaurybė* ir *žiaurastis*, *žvelgimas* — *žvelgesys* — *žvilgsnis* ir *žvelgmė*.

Taigi semantinis darybinių sinonimų panašumas / tapatumas neužkerta kelio stilistiniam įvairavimui.

Rasuolė Vladarskienė (Vilnius)

Lietuvių administracinė kalba ir jos normos

Lietuvių administracinė kalba ilgą laiką negalėjo tinkamai plėtotis, tik 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę pasikeitė šios kalbos atmainos egzistavimo sąlygos: gausiai leidžiami įvairūs teisės aktai, susirūpinta įstaigų kanceliarinės kalbos būkle, ieškoma būdingos lietuvių kalbai raiškos.

Administracinė kalba yra tam tikra bendrinės kalbos atmaina, ji turi atitikti ir funkcinio stiliaus, ir bendrinės kalbos normas. Administraciniam stiliui būdingas oficialumas, šabloniškumas, dalykinis tikslumas, aiškumas, logiškumas; šios ypatybės reiškiamos tam tikromis kalbos priemonėmis, kurių visuma ir sudaro administracinio stiliaus savitumą. Dalis raiškos priemonių būdingos tik šiam stiliui, jos atlieka specialią funkciją. Pagrindinės administracinio stiliaus raiškos priemonės bendrinės kalbos normų požiūriu įvertintos Prano Kniūkštos parengtuose „Kanceliarinės kalbos patarimuose“ (1-as leidimas 1993 m., 5-as leidimas 2002 m.).

Stilių ribos ir specialiųjų (dalinių) normų ribos ne visai sutampa. Specialioji norma gali būti ne tik vieno funkcinio stiliaus, bet dažniau yra bendra keliems artimesniems stiliams. Šiuo požiūriu grindžiamas variantiškų reiškinių vertinimas ir bendrinės kalbos normų

teikimas naujuosiuose „Kalbos patarimuose“ (rengiami sisteminiu principu, išleista „Gramatinės formos ir jų vartojimas“ ir 3 sintaksės knygelės „Linksnių vartojimas“, „Prielinksnių ir polinksnių vartojimas“, ir „Įvairūs dalykai“). Šiuose leidiniuose specialiosios normos skiriamos pagal dvi funkcinį stilių grupes: oficialiųjų (informacinio, administracinio, mokslinio) ir laisvųjų (publicistinio, meninio, šnekamosios kalbos) stilių normos. Praktiškai vertinant konkrečių variantų normiškumą dažniausiai tokio skyrimo pakanka. Nors sutrumpinimas *kanc.* (kanceliarinė vartosena) ir vartojamas „Kalbos patarimuose“, tačiau kalbos reiškinių, pažymėtų šiuo sutrumpinimu, nėra daug.

Apskritai administracinės kalbos ir kitų bendrinės kalbos atmainų sąveika yra labai glaudi, jei kalbos reiškinys funkcionuoja tik administracinėje kalboje, tikėtina, kad jis gali patekti ir į kitas bendrinės kalbos atmainas. Ta tikimybė priklauso nuo reiškinio dažnumo ir aktualumo.

Administracinėje kalboje šalia kalbos dėsnių veikia ir teisės dėsniai. Dabartinė teisinė padėtis užtikrina taisyklingą lietuvių administracinės kalbos vartojimą, nes teisės aktuose, reglamentuojančiuose teisės aktų rengimą, įtvirtinta nuostata, kad „Teisės aktai rašomi laikantis bendrinės lietuvių kalbos normų ir teisinės terminijos“. Jei ši nuostata pažeidžiama, pavyzdžiui, klaidingai sudarytas terminas apibrėžiamas įstatyme ar kitame teisės akte, toks nenorminis reiškinys įsitvirtina vartosenoje. Kaip pavyzdys gali būti netaisyklingos darybos terminas *draudimins įvykis*, įteisintas 1990 m. Draudimo įstatyme. Iš šio teisės akto terminas paplito ne tik draudimo veikla užsiimančių įmonių dokumentuose, bet ir apskritai bendrinėje kalboje. Tik 2005 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Terminologijos pakomisė rekomendavo šį terminą vertinti kaip neteiktiną ir keisti terminu *draudžiamasis įvykis*. Tačiau realiojoje vartosenoje išsigalėjusį nenorminį variantą pakeisti kitu (nors ir taisyklingu) nėra taip paprasta.

Administracinės kalbos normos nuo bendrinės kalbos normų skiriasi nedaug, nes administracinės kalbos normų pagrindą sudaro bendrosios normos; taisyklingumo atžvilgiu glaudžiai susijusios oficialiųjų stilių normos. Jei kalbos reiškinys neteiktinas bendrinei kalbai, paprastai jis neteiktinas ir administracinei. Tik nedidelė dalis kalbos reiškinių, atliekančių specialią funkciją, toleruojama administracinėje kalboje, bet neteikiama kitoms bendrinės kalbos atmainoms.

Лина Бронислововна Воробьева (Псков)

Пословицы и речевая культура (на материале русских и литовских пословиц)

Правильность речи — не единственный показатель её культуры. В последнее время наряду с понятием культура речи используется более ёмкое понятие качества речи, которое связано с необходимостью освоения культуры владения языком со всеми его многообразными возможностями. Параметры качественной речи — это правильность, чистота, точность, выразительность, образность и доступность. Чем образнее речь, тем она ярче, интереснее, живее, тем сильнее воздействует на того, к кому она обращена. В образных выражениях отражается самобытность народа, его взгляд на окружающий мир, оценка действительности.

Умелое использование пословиц делает нашу речь образной, меткой, обнаруживает уровень речевой культуры говорящего, его речевой вкус. С другой стороны, не-

корректное использование пословиц может стать причиной разного рода коммуникативных неудач. При освоении пословиц в нерусской аудитории возможно проявление не только межъязыковой, но и межкультурной интерференции, поскольку национальный язык составляет часть духовной культуры народа. Поэтому изучение данных единиц двух языков в сравнительно-сопоставительном аспекте дает возможность не только выявить их национальную специфику и сходства, но и предотвратить ошибки их употребления.

Любую пословицу в разных ситуациях можно применить и истолковать по-разному. Для того чтобы осознать содержание пословицы, необходимо обобщить все типичные ситуации, в которых она употребляется, т. е. необходимо выявление речевого контекста пословицы в полном объеме. Значение многих пословиц понятно без дополнительных комментариев. Однако существуют и такие, которые требуют дополнительных объяснений в силу того, что в них кроется информация культурно-исторического и бытового характера. Слабое владение экстралингвистической информацией, сосредоточенной в пословицах, препятствует адекватному пониманию и использованию русских пословиц нерусскими, что ведёт к снижению эффективности коммуникации.

Особый интерес представляют русские пословицы, имеющие в литовском языке параллели, содержащие в своей структуре иной образ. Например, русская пословица *Семь раз отмерь, один раз отрежь* по значению соответствует литовской *Devynis kartus atmatuok, dešimtą nupjauk*. Всем известна русская пословица *Голод не тётка* [*, пирожка не поднесёт*], которая в литовском базируется на другом образе: *Badas ne brolis, liga ne sesuo*.

Иногда в одном из языков наряду с полным соответствием существуют и варианты пословиц, использующие другое образное решение. Так, помимо русско-литовского соответствия *Старый конь борозды не испортит* — *Senas arklys vagos negadina* в литовском зафиксирован вариант *Senas jautis vagos negadina*. В русских пословицах, характеризующих лентяя, более широкая образная система, чем в литовских. Помимо образов зайца и волка, обнаруживаемых и в литовских пословицах (*Darbas ne vilkas, miškan nepabėgs; Darbas ne zuikis, nepabėgs*) в русском языке имеются пословицы *Работа не медведь, в лес не убежит; Работа не чёрт, в воду не уйдёт*. Общность значений таких единиц в двух языках не вызывает сомнений. Однако неоправданное употребление одного из компонентов пословичной структуры (под влиянием родного языка) может привести к речевой ошибке или способствовать созданию языковой игры.

Не менее интересны с точки зрения сопоставления пословицы, подвергшиеся творческой переработке. Как показывают наблюдения, они особенно активны и разнообразны в художественной литературе, публицистике, разговорной речи. Трансформации в таких единицах подвергаются не только синтаксическая структура, но и образная система, а также семантика. Например, не имеет литовского соответствия русская пословица *Не имей сто рублей, а имей сто друзей*. Думается, смысл этой пословицы литовцам будет понятным, несмотря на то, что некоторым представителям молодого поколения такая денежная единица, как *рубли*, уже неизвестна. Экспрессивность трансформированной пословицы *Любишь кататься — имей сто рублей*, возникшей путём контаминации двух единиц, может быть воспринята и неправильно, поскольку русская пословица *Любишь кататься, люби и саночки возить* тоже не имеет литовского соответствия. Несмотря на наличие связи с исходными высказываниями, утрачивается идиоматичность пословицы и разрушается начальное образное представление. Сопо-

ставительное изучение таких трансформов также будет полезным в плане прогнозирования межъязыковой и межкультурной интерференции.

Таким образом, изучение и использование пословиц является важным фактором межкультурной коммуникации, который обеспечивает не только взаимопонимание, но и культурное взаимообогащение представителей разных лингвокультурных общностей.

Jurgita Girčienė (Vilnius)

Naujųjų skolinių vartoseną: ties kalbos kultūros ir stilistikos riba

Daugiau nei dešimtmetį Lietuvoje vykstantys intensyvūs politiniai, ekonominiai, socialiniai ir kultūriniai procesai lėmė itin staigius lietuvių kalbos žodyno pokyčius. Didžiąją dalį naujosios leksikos, atsiradusios dėl jau minėtų priežasčių, sudaro skoliniai. Jų plitimą stengiamasi riboti: kai kuriems iš skolinių ieškoma lietuviškų atitikmenų.

Atsiradęs(-ę) skolinio atitikmuo(-enys) savo pirmtaką iš vartosenos stumia palengva. Iš pradžių greta lietuviško pavadinimo aiškumo sumetimais pateikiamas ir skolintas, pvz.: *Kaip teigia žurnalas, mėšainio (hamburgerio) „tėvas“ — Ray Albertas Krocas iš JAV* [LR 96 06 01]. *Sauskelių, arba pampersų, pergalingas žygis per pasaulį prasidėjo prieš 35 metus* [R 97 01 21]. Kurį laiką vartosenoje gali funkcionuoti net keliolika vienos ir tos pačios realijos pavadinimų — skolinys ir įvairiastruktūriai jo atitikmenys.

Įsigalėjus vienam kuriam atitikmeniui, skolinys paprastai išnyksta iš viešosios rašytinės vartosenos. Tokiais skoliniais, pavyzdžiui, galima laikyti svetimžodžius *hamburgeris (mėsainis), e-mail (elektroninis paštas), junk-food (menkavertis maistas), pampersai (sauskelnės), sponsorius (rėmėjas)* ir kt.

Lietuviškų atitikmenų išstumti skoliniai į vartoseną kartais sugražinami kaip ekspresyvūs, stilistiškai žymėti teksto elementai, pvz.:

- *Čia masiškai valgomas neapsireiškusios globalizacijos mesijo kūnas ir kraujas: tai, kas prakutusių žmonių pačioje Amerikoje vadinama **junk-food** — šlamštinis maistas, arba trumpiau tariant, édalas. Bet amerikiečiai į tą **junką** taip įjunko, kad ir tikruose restoranuose neišsiverčia be mėšainių* [ŠA 01 09 08 — Laimantas Jonušys].
- *Ko laukiu? Na... Sutarties romanui „už penkis tūkstančius“. Ir daug laiškų — svogūnų! Kam man tas **e-mail*** [ŠA 01 04 14 — Jurgis Kunčinas].
- *Poetu gali ir nebūti, bet sponsorium būt privalai!* [ŠA 01 04 14 — Jurgis Kunčinas].
- *Vynas — tai išminties gėrimas, o ką daro lietuviai? Spiritas, vanduo ar sultys, dažai, kvapai ir dėl vaizdo — truputėlis pirktinio vyno... greita ir pigu... amerikoniškų „**hamburgerių**“ įvaizdis?* [GS 01 03 — skaitytojo laiškas].
- *Kartą susiformavęs jis gali įveikti ir ne itin palankias ekonomikos sąlygas — jam visiškai nereikalingi Vyriausybės „**pampersai**“* [V 02 08 22 — Eduardas Vilkas].

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, teksto autoriai stilistiškai žymėtus skolinius paprastai išskiria grafiškai — kabutėmis, kursyvu, retintu šriftu. Išskirtinę grafiką galima interpretuoti įvairiai. Galbūt taip norima atkreipti skaitytojo dėmesį, siekiama teksto adresatą įtraukti į kalbinį žaidimą. Vis dėlto neatmestina ir kita išskirtinės grafikos radimosi priežastis: nors iš tekstų ir kontekstų aišku, kad bendrinės kalbos normų nepaisoma motyvuotai, tačiau jų autoriai (redaktoriai?) išskirtinę grafiką galėjo naudoti ir sergėdamiesi galimo kalbos normų pažeidimo (ypač tai pasakytina apie kabučių vartojimo atvejus).

Анна Дмитриевна Даугавет (Санкт-Петербург)

Редукция кратких гласных конечных слогов в латышском литературном языке и среднем диалекте

Явление, вынесенное в название доклада, характеризует произношение многих носителей латышского литературного языка, а также свойственно, по крайней мере, части говоров среднего диалекта [Birznieš 1931: 159, 170, 179], который является основой литературного языка. Однако редукция кратких гласных конечных слогов не получила освещения в орфоэпическом словаре [LVPPV] и её статус остается под вопросом (см. рецензию [Andronov, Holvoet 1998: 304]). При этом отсутствие каких-либо упоминаний о редукции всё же может навести на мысль, что она чужда нормативному произношению.

Поскольку составители словаря, по их собственному утверждению [LVPPV: 5], при решении вопросов орфоэпии в целом ориентировались на работу А. Лауы [Laua 1980³, 1997⁴], их молчание относительно редукции гласных в конечных слогах может быть связано со скептической позицией автора, которая, в свою очередь, опиралась на исследования Э. Лиепы [Liēpa 1957]. «В досоветском латышском языкознании благодаря работам Я. Эндзелина и А. Абеле утвердилось мнение, что краткие монофтонги в безударных конечных слогах (открытых и закрытых) двусложных слов, напр., [vissi] ‘все’, [klēppus] ‘кашель’, [lakkats]¹ ‘платок’, произносятся г л у х о . . . Э. Лиёпа экспериментально доказал, что в тщательном и разговорном стиле при средней скорости речи монофтонги в упомянутых позициях в литературном произношении являются з в о н к и м и»² [Laua 1997⁴: 72]. При этом редукция (использование глухих аллофонов кратких гласных в конечных слогах) не упоминается в том разделе книги А. Лауы, где перечисляются распространённые ненормативные варианты произношения [Laua 1997⁴: 111–137].

При обращении к работам Я. Эндзелина и А. Абеле становится ясно, что глухое (без участия голоса) произношение кратких гласных в среднем диалекте не является единственным проявлением редукции, а позиция после глухих согласных в двусложных словах — единственной позицией. Во-первых, по словам Я. Эндзелина [Endzelīns 1951: 26] (особенно в немецком издании [Endzelin 1922: 14–15]), наряду с глухим (geflüstert) произношением гласных между глухим согласным и паузой или между двумя глухими согласными (*aka, aku, tàuki, upe, akas, upes, tàukus*) имеется более звонкое (*mazliet skanīgāk*), произношение тех же гласных между глухим и звонким согласным (*rùokam, visur, atkal*), при котором гласные «бормочутся» (*gemurmelt*). Во-вторых, А. Абеле утверждает, что в среднем диалекте все краткие гласные в конечных слогах становятся неслоговыми [Ābele 1924: 42], а, кроме того, гласные в позиции после глухого согласного становятся глухими [Ābele 1923: 41]. Иногда глухой гласный появляется и в позиции после звонкого согласного [Ābele 1930: 90]. Следует заметить, что в некоторых позициях глухость гласного ещё не предполагает утрату слога. Имеются в виду формы вроде *rùokam*, в которых Я. Эндзелин допускал глухое произношение гласного (и сонанта) в небрежной речи [1922: 14–15]. При утрате слоговости гласным в таких случаях слогообразующую функцию должен был бы взять на себя сонант (что и происходит в ливонских говорах: ср. *pašam > pašm* в говоре Анце [Krautmane-

¹ В примерах гласные, подвергающиеся редукции, выделены жирным шрифтом.

² Здесь и далее перевод цитат и разрядка мои — А. Д.

Lohmatkina 2002: 52]). Наконец, краткие гласные конечных слогов в говорах среднего диалекта оказываются значительно короче соответствующих гласных в говорах верхнего диалекта, где они «почти достигают длительности ударных гласных» [Ābele 1930: 90]. О том, что редукция затрагивает не только двусложные, но и более длинные слова наиболее ясно говорит З. Бирзниесе [Birzniece 1931: 170].

Таким образом, результаты, полученные Э. Лиепой [1957: 147–161] относительно глухости краткогласного в конечных слогах, не отрицают редукции как таковой, поскольку не отрицают других возможных её проявлений. В этой связи интересна позиция Л. Муйжниесе, которая признает, что «при естественном произношении в латышском языке в конце речевой единицы происходит редукция кратких гласных, иначе говоря, ослабление артикуляции, и гласный становится почти глухим», однако предостерегает против отбрасывания или «проглатывания» соответствующего звука [Muižniece 2002: 73].

Из упомянутых свойств редуцированных кратких гласных (глухость, неслоговость, сверхкраткость) самым важным, на мой взгляд, является неслоговость. Слог в латышском представляет собой функциональную единицу: на долгом слоге реализуется оппозиция фонологически значимых слоговых интонаций, тогда как краткий может быть определён отрицательно — на нём противопоставление интонаций невозможно. Это означает, что неслоговость редуцированного гласного позволяет перенести проблему из сферы чистой фонетики, которая занимается аллофонами гласных в том или ином окружении, в сферу фонологии. При таком понимании редукция оказывается изменением числа слогов — его варьированием в зависимости от тщательности произношения. А. Абеле пишет, что высказывание *māte gāja uz māju* в среднем диалекте обычно содержит четыре слога [Ābele 1923: 41], т. е. слова *māte*, *gāja*, *māju* произносятся как односложные, хотя возможно и двусложное их произношение. Данное варьирование отражает историческое развитие: как известно, в ливонском диалекте произношение «на слог меньше» стало единственно возможным.

Из всего сказанного следует необходимость прояснить статус редукции кратких гласных в конечных слогах в литературном языке. Возможно, имеет смысл описать это явление не в терминах аллофонов гласных, а в терминах слогов, поместив его в раздел просодики. При этом возможны два решения: объявить произношение «на слог меньше» ненормативным или признать его факультативным вариантом нормы.

Особый интерес представляет собой изучение условий, в которых появляется редуцированный вариант, а также частоты его появления в той или иной позиции. В частности, описание Л. Муйжниесе [Muižniece 2002: 73] наводит на мысль о том, что употребление редуцированного варианта в большей степени характерно для конца высказывания: ср. пример Л. Муйжниесе [kaīmiņi aizgāja uz māju] с примером А. Абеле *māte gāja uz māju* [Ābele 1923: 41].

Литература

- Ābele 1923 — A. Ābele. Par stieptās intonācijas pāreju krītošā // FBR III, 1923. — 40.–42. lpp.
Ābele 1924 — A. Ābele. Par lejasciemiešu izloksni // FBR IV, 1924. — 40.–51. lpp.
Ābele 1930 — A. Ābele. Alūksnes izloksnes intonācijas // FBR X, 1930. — 80.–91. lpp.
Andronov, Holvoet 1998 — A. Andronov, A. Holvoet [review of:] Ceplītis, L., Miķelsons, A., Poļīte, T., Raģe, S. Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca. Rīga: Avots, 1995, 946 pp. // Linguistica Baltica. Vol. 7. 1998. — p. 303–307.
Birzniece 1931 — Z. Birzniece. Džūkstes, Šķibes un Seseves pagasta intonācijas // FBR XI, 1931. — 141.–180. lpp.
Endzelin 1922 — J. Endzelin. Lettische Grammatik. Riga, 1922.

- Endzelīns 1951 — J. Endzelīns. Latviešu valodas gramatika. Rīga, 1951.
- Krautmane-Lohmatkina 2002 — L. Krautmane-Lohmatkina. Pope un kaimiņizloksnes / Rediģējusi B. Laumane. Rīga, 2002.
- Laua 1980³, 1997⁴ — A. Laua. Latviešu literārās valodas fonētika. Rīga, 1980³, 1997⁴.
- Liepa 1957 — E. Liepa. Daži mūsdienu latviešu literārās valodas fonēmu pareizrūnbas jautājumi // Rīgas Pedagoģiskā institūta raksti. Rīga, 1957. 5. sēj. — 147.–161. lpp.
- LVPPV — L. Ceplītis, A. Miķelsone, T. Porīte, S. Raģe. Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca. Rīga, 1995.
- Muižniece 2002 — L. Muižniece. Latviešu valodas praktiskā fonoloģija. Rīga, 2002.

Анжелика Дубасова (Минск — Санкт-Петербург)

Ошибки и опечатки как объект терминологического словаря

При отсутствии специализированных терминологических словарей их нормирующую функцию выполняют, прежде всего, имеющиеся работы (оригинальные и переводные) в той или иной области. Ошибки и опечатки, попавшие в одно издание, могут, если этому не воспрепятствовать, переходить из одной работы в другие (см. приводимые ниже примеры). Один из последних источников по балтийской терминологии на русском языке — перевод книги П. У. Дини «Балтийские языки» (Москва, 2002). Обзорный характер самой работы может способствовать её влиянию на дальнейшие переводы книг по балтийской филологии, а также на употребление того или иного термина в оригинальных работах. Важно поэтому обратить внимание на встреченные в переводе ошибки и неточности (в квадратных скобках указаны страницы). Можно выделить следующие группы:

а) спорная транслитерация:

- *Салду* [314] (лтш. *Saldus*): в переводе латышского географического названия переводчик последовал итальянскому источнику;
- колебания *Кулвиетис* [317] (лит. *Kulvietis*) и более правильное с точки зрения правил транслитерации с литовского *Кульвиетис* [317, сноска]; *Телияй* [229] (лит. *Telšiai*) при правильном *Тельяй* [312]; палатализация согласных не отображена и в других случаях;
- *Надровия* и *Надравия* [260] (лат. *Nadrowia*, *Nadrauvia*), ср. лит., лтш. *Nadruva*, ит. *Nadrovia*; *Судавия* [234] и *Судовия* [260] (лат. *Sudowia*, нем. *Sudawen*), ср. лит., лтш. *Sūduva*, ит. *Sudovia* (и др. случаи колебания между *o* и *a*); в тексте перевода выбор того или иного варианта не обосновывается;
- *Аникуцяй* [312] (лит. *Anukščiai*): опечатка (ср. *аникуцяйский* [249]);

б) неадаптированные иноязычные термины:

- многие названия мифологических существ в русском переводе (*Žemyna* [214], *Laima* [214], *Vaižgantas* [215], *Videvutis* [216] и др.) неадаптированы, несмотря на имеющуюся традицию их адаптации; комментарии требуют, кроме того, варианты *Videvutis* (в русском и латышском переводах и итальянском оригинале) и *Vaidevutis* (в литовском издании);
- вопрос о неадаптированных иноязычных терминах типа *Nehrungskurisch* (*курушский язык Курушской косы*) [233] в итальянском издании;

в) неудачный перевод:

- *бухта эстиев* [39] (*la balta degli Esti*), *лагуна эстиев* [59] (*la laguna degli Aesti*) — буквальный перевод с итальянского вместо традиционного обозначе-

ния этого объекта в русском языке — *Вислинский залив* (ср. *Aismarės* в литовском переводе и *Vislas līcis* в латышском).

Некоторые терминологические ошибки перешли в перевод из оригинала, ср. ит. *settentrionale (profonda) sottozona* = рус. *северная (или глубокая) подзона* [315] верхнелатышского диалекта, — вместо *восточной подзоны*.

Следует ли включать явные ошибки и опечатки в терминологический словарь?

Создаваемый на основе существующих работ, такой словарь имеет не только нормирующее предназначение, но и выполняет функции справочника. Фиксация ошибок и опечаток послужила бы препятствием к дальнейшему их распространению. Кроме того, такая фиксация была бы полезна пользователю-неспециалисту, использующему словарь в качестве справочного пособия. Такого пользователя необходимо предупредить о том, что, например, *Аникуцяй* — это ошибочный вариант *Аникуцяй* или что именование глубоких говоров верхнелатышского диалекта северными (а не восточными), по-видимому, просто недоразумение. Что касается дублетных форм (*Телияй* и *Тельшияй*, *Надровия* и *Надравия* и др.), то их следовало бы снабдить комментариями, указав какой и почему вариант предпочтительней. Таким образом, список опечаток, ошибок и дублетных форм как часть терминологического словаря (с соответствующими отсылками при основных вариантах, а возможно, и в виде отдельных словарных статей) был бы полезен для его пользователей.

Kazimieras Župerka, Regina Kvašytė (Šiauliai)

Nuosakų formų konkurencija lietuvių ir latvių kalboje

Pranešime aptariami tą pačią bendrąją intenciją (pragmatinę funkciją, modalinę reikšmę) galintys išreikšti pasakymai su skirtingomis nuosakų formomis skyrium lietuvių ir latvių kalboje. Po to nurodomi artimiausi tokių vienos kalbos pasakymų atitikmenys (vertimai) kitoje kalboje.

Gretinamiesiems darbams būtina viena, gretinamoms kalboms bendra lingvistinių kategorijų klasifikacijos koncepcija; kai jos nėra, ją turi susidaryti patys gretinamojo tyrimo autoriai. Šiuo atveju iš esmės sutampa latvių gramatikos bei gramatinės stilistikos darbuose (žr. „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika“ 1959 ir kt. publikācijas) ir „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ pateikiamas nuosakų skirstymas. Latvių kalboje skiriamos penkios nuosakos: tiesioginė (*īstenības izteiksme*), tariamoji (*vēlējuma izteiksme*), liepiamoji (*pavēles izteiksme*), netiesioginė (*atstāstījuma izteiksme*) ir reikiamybės (*vajadzības izteiksme*). Lietuvių kalba specialių gramatinių reikiamybės raiškos formų neturi, todėl joje pastaroji nuosaka neskiriama.

Tyrimo kelias pasirinktas priešingas negu įprasta lietuvių ir latvių kalbotyros darbuose, kuriuose aptariama nuosakų sinonimika (Prano Gailiūno, Juozo Pikčilingio, Adomo Šoblinsko, Zelmos Dumašiūtės, Vytauto Ambrazo, Aldonos Paulauskienės; Janio Rozenbergo, Andros Kalnačos, Guntos Smiltniecės, Dzingtros Paeglės ir kt. publikācijas): einama ne nuo formos (nuosakos raiškos) prie jos reikšmių bei funkcijų, o nuo pasakymo intencijos prie formos. Gretinimo *tertium comparationis* pasirinkta nuosakos modalinė reikšmė, kurią, žiūrint konkrečiau pasakymo leksinės sudėties, konteksto, intonacijos, laikoma komunikacine pasakymo intencija. Skiriamos šešios pagrindinės intencijos: realaus veiksmo, sąlyginio (galimo) veiksmo, reikiamybės, skatinimo, pageidavimo ir netiesiogiai patirto veiksmo.

Iš atlikto gretinimo daroma keletas išvadų.

1. Nuosakų konkurencija lietuvių ir latvių kalbose yra įvairi, be to, labai panaši, artima. To artimumo pavyzdžiu gali būti kad ir netiesioginės nuosakos, konkuruojančios daugiausia su tiesiogine, turėjimas: abi baltų kalbos tuo atžvilgiu skiriasi nuo kitų giminingų kalbų, sakysim, nuo rusų.

2. Lietuvių kalbos nuosakų konkurencija eksplicitiškesnė, o latvių (dėl daugelio homoformų) — implicitiškesnė, labiau priklausoma nuo konteksto. Dėl to latviškai ne visada galima perteikti tuos modalinius atspalvius, kurie reiškiami skirtingomis gramatinėmis formomis lietuvių kalboje. Pavyzdžiui, viena pageidavimo raiškos forma lietuvių kalboje yra esamojo arba būsimąjo laiko forma su priešdėliu *te-* arba dalelyte *tegu(l)*; tos formos skiriasi laiko santykių raiškos niuansu. Latvių kalboje atitinkamas pageidavimas reiškiamas tik esamojo laiko (*tagadne*) formomis su dalelyte *lai*.

3. Reikiamybės raiška latvių kalboje morfologizuota, o lietuvių kalboje šiai intencijai reikšti būtini pagalbiniai žodžiai (modaliniai veiksmažodžiai ir kt.). Pasakymų su reikiamybės nuosaka vertimas į lietuvių kalbą ypač akivaizdžiai patvirtina nuomonę, kad latvių kalba priklauso *esse* kalbų grupei, o lietuvių kalba yra pereinamoji tarp *esse* ir *habere* kalbų. Plg. la. *Katram pašam savi gudrības dzintari jāatrod un jāsakrāj!* (S. Kaldupe) / lie. *Kiekvienam savo išminties gintarus reikia rasti ir susirinkti pačiam.* / *Kiekvienas savo išminties gintarus turi rasti ir susirinkti pats.*

Ванда Пятровна Казанскене (Санкт-Петербург)

Структура и стилистика литовских поэтических текстов в записях из фонда Ф. Дюбуа де Монпере

В Петербургском филиале Архива РАН (ПФА РАН) хранятся рукописные материалы швейцарского путешественника, этнографа и археолога Фредерика Дюбуа де Монпере (Frédéric Dubois de Montpereux, 1798–1850). Русскому читателю он больше всего известен по книге И. В. Тункиной «Русская наука о классических древностях юга России (XVIII — середина XIX в.)» (СПб., 2002) как исследователь античности, поскольку большая часть его трудов по преимуществу посвящена Южной России, Крыму, Кавказу и Закавказью. Однако в молодости он несколько лет (1823–1829) провёл в Литве, жил недалеко от Шядувы, где также изучал геологические структуры и состав почв. Он же составил первую геогностическую карту Литвы. Хранящиеся в его фонде (ПФА РАН, фонд № 86) записи на французском языке показывают живой интерес исследователя к окружающей его природе и увлечение этнографией Литвы. Дюбуа де Монпере в качестве учителя детей барона Теодора фон Роппа имел возможность объехать многие области Литвы и встречаться с представителями польской и литовской интеллектуальной элиты того времени.

Среди этих материалов особый интерес для исследователей языка представляют записи трёх литовских стихотворений. Листы заполнены крупным писарским почерком, с вписанным между строчками рукой Дюбуа де Монпере пословным переводом на французский язык (в одном месте чернилами, а по большей части карандашом), причём владелец во многих случаях сам стёр свои переводы. Все три текста являются по своей природе не фольклорными, а явно литературными.

Один из этих текстов («Linksma pavasary ateje Dienas...») известен специалистам по сборнику песен С. Даукантаса (Dajnes Žiamajtjū ... Petropilie, 1846, № 103), но представляет собой более раннюю и более полную (126 строк) версию. У Даукантаса отсутствуют шесть последних строк, без которых стихотворение выглядит незавершённым. Кроме того, порядок строф в архиве Дюбуа де Монпере отличается большей логикой изложения.

Второе стихотворение («Jau Saula teka...») содержит 24 строки и известно по сборнику стихотворений А. Страздаса (1911 г.), куда оно было включено с указанием на то, что авторство вызывает сомнения. Различия исследуемой рукописи с известным текстом в основном касаются диалекта.

Третье стихотворение («Kiek tiktau ir žmoniu...»), включающее 112 строк, пока остаётся без отождествления. Отсутствие параллелей отчасти может быть связано с религиозным содержанием текста.

Тексты представляют большой интерес и позволяют судить о распространении литовской литературы в первой трети XIX в., а также наглядно демонстрируют появление светского начала в литовской культуре этого времени. В докладе предполагается представить текст этих трёх стихотворений и анализ содержания диалектной основы и стилистических особенностей этих текстов.

Rūta Kazlauskaitė (Šiauliai)

Abstrakčiųjų daiktavardžių epitetai periodinėje spaudoje

Abstraktieji daiktavardžiai spaudoje paprastai vartojami su juos apibūdinančiais žodžiais — epitetais. Domėtasi, kokios reikšmės būdvardžius ir dalyvius žurnalistai renkasi, kad nusakytų abstraktus. Tyrimo imtis — 1265 būdvardžio / dalyvio ir daiktavardžio abstrakto junginiai, su sakiniiais išsirašyti iš populiariausio Lietuvos dienraščio „Lietuvos rytas“. Rasti epitetai aptariami stilistikos požiūriu.

Tiriami būdvardžiai pagal reikšmę yra dvejopi. Vieni nusako reiškinių išskiriamąją ypatybę, t. y. praneša dalykinę informaciją, pvz.: *amerikietiški mokslai, oficiali pozicija, žalingas įprotis, ikiteisminis tyrimas, vidinis nepasitenkinimas*. Kiti būdvardžiai, taip pat dalyviai atlieka ne tik pranešimo, bet ir poveikio funkciją, nes perteikia vertinamąjį požiūrį. Surinktų pavyzdžių dažnumas rodo, kad informacija, skirta skaitytojui, yra orientuota į neįprastus, išsiskiriančius, puikios kokybės, naujus dalykus, pvz.: *unikalus, išskirtinis, neįprastas, neregėtas, mįslingas, netradicinis, nenormalus, intriguojantis, efektyvus, modernus*; į didelius apimtimi, paplitusius reiškinius, pvz.: *didelis, milžiniškas, masinis, maksimalus, nemažas, stambus*; į verčiančius nerimauti, bauginančius, trikdančius įvykius, pvz.: *kraupus, kruvinas, nemalonus, audringas, šiurpus, žiaurus, siaubingas, nevaldomas*. Perkeltinės reikšmės būdvardžiais kuriamas ryškus regimas įvaizdis, pvz.: *bedantis puolimas, rožiniai pažadai, švelnus nuosprendis, karti patirtis, bergždžios pastangos*. Neigiamą vertinimą rodantys epitetai maždaug 3 kartus dažnesni už turinčius teigiamą emocinį atspalvį.

Bent kiek originalesnių, kūrybiškesnių būdvardžio / dalyvio ir abstrakčiojo daiktavardžio junginių pasitaikė vos vienas kitas, pvz.: *dramblinė dozė, pamaiviškas (liežuvio) kyštelėjimas*. Įsitvirtinę šabloniški pasakymai: sakysim, *reputacija* apibūdinama tik kaip *abejotina, įtartina, neaiški, prieštaringa*; *ovacijos* — *audringos, griausmingos, triukšmingos*; *priemonės* — *griežtos, išskirtinės kraštutinės*. Beveik pusę tiriamosios medžiagos

(593 atvejai, 46,9 %) sudaro junginiai su 20 dažniausiu epitetu (iš viso rasta 391). Tai *kraupus, unikalus, išskirtinis, didelis, milžiniškas, kruvinas, neįprastas, rimtas, nemalonus, audringas, neregėtas, netikėtas, masinis, šiurpus, siaubingas, žiaurus, maksimalus, skaudus, tragiškas, mišlingas*; žodžiai pavartoti nuo 72 iki 11 kartų. Iš dviejų vienodą reikšmę turinčių būdvardžių dažniau apsistojama ties tarptautiniu, jis derinamas net ir su lietuvišku daiktavardžiu, pvz., *efektyvus sukibimas, efektyvi veikla* (atitikmuo *veiksmingas* nepasitaikė). Visais šiais atvejais nepaisoma stilistinio kalbos turtingumo reikalavimo.

Ne tik kalbos turtingumo, bet ir tikslumo reikalavimas pažeidžiamas pasirinkus netaikliai mintį reiškiantį, dažniausiai pagrindinį, sinonimų eilės žodį. Ypač 'didumo' semantinio lauko būdvardžiai — rasti *didelis, didžiulis, stambus, grandiozinis, milžiniškas, monumentalus, nemažas, pragariškas*, vartojami be kruopštesnės atrankos. Pvz., junginyje *grandiozinė demonstracija* vietoj didingumo, iškilmingumo atspalvį turinčio *grandiozinė* labiau tiktų *didžiulė* ar *masinė*, nes kalbama apie darbininkų protesto sambūrį. Junginio *didelis sukrėtimas* būdvardis keistinas tikslesniu *stiprus* ar *smarkus*. Įkyriai kartojamą *liūdnas* (*vaizdas, išgarsėjimas, statistika, tiesa, pasekmė, nuomonė*), bent retkarčiais gali pavaduoti sinonimai *bedžiaugsmis, nelinksmas, nesmagus, graudingas, graudulingas, apverktinas, apgailėtinas, netgi melancholiškas, minorinis, pesimistinis*. Pvz., *liūdnas išgarsėjimas* yra ir *nesmagus, nemalonus, nekoks, prastas...*

Dėl minties glaustesnės raiškos reikėtų atsisakyti epiteto, kuriuo pakartojama daiktavardžiu reiškiamą informaciją. Kadangi *sąmokslas* reiškia slaptą susitarimą prieš ką nors, *tragedija* — didelę nelaimę, netinka sakyti *slaptas sąmokslas, didelė tragedija*; dar plg. *nedori kėsmai, triukšmingas skandalas, nenumatytas incidentas, nedidelis negalavimas, santūri rimtis, rimta problema*. Nebūtini ir „stiprinamieji“ epitetai tokiuose pasakymuose kaip *skaudus smūgis, šiurkšti prievarta, žiauri egzekucija, neįprastas ar neregėtas rekordas*, nes smūgis negali būti neskaudus, prievarta — švelni, egzekucija — gailestinga, o rekordas — įprastas.

Vienu kitu atveju pasirinkti neaiškūs būdvardžiai, pvz.: *savotiškos (savitos? keistos?) konstrukcijos, dizaineriškas (meniškas?) lipdinys, absurdistinis (?) viržas*.

Pasitaiko kalbos trūkumų ir klaidų. Dėl netinkamo epiteto klaidingai vartojami dažnesni pasakymai yra tokie: *kraštutinės (= griežčiausios) priemonės, šarmingas (= žavus, patrauklus) stilius, dvigubas (= dvejopas) standartas, pranašingas (= pranašiškas) ženklas, aštri (– įtempta) kova, aukštas pelningumas (– didelis pelnas)*. Kaip pastebėta, painiojamos vedinių, turinčių priesagas *-iškas* ir *-inis*, reikšmės, be to, šių priesagų vediniai yra išstūmę įprastesnį, gyvesnį požymio kilmininką, pvz.: *egzotiškas (= egzotinis) krovinyš, šiuolaikiškos (= šiuolaikinės) priemonės, snaiperiškas (– snaiperio) sugebėjimas, žmogiška (– žmogaus) šiluma, žurnalistinis (– žurnalisto) smalsumas, rudeninės (– rudens) spalvos*.

Andra Kalnača (Rīga)

Nominatīva stilistiskās funkcijas prozas tekstos

Valodas līdzekļu stilistisks lietojums vērojams ne tikai leksiskās, bet arī gramatiskās sistēmas līmenī. Gramatiskajām formām tāpat kā valodas vārdu krājumam iespējamās dažādas stilistiskās funkcijas, kas cieši saistītas ar noteiktu saziņas situāciju un izsakāmo informāciju. Gramatisko formu stilistiskais lietojums ir daudzveidīgs. Tas balstās gan uz valodas līdzekļu variatīvumu resp. gramatisko polisēmiju, sinonīmiju, vārdformu un vārda formālajiem variantiem, gan uz gramatisko formu lietojumu dažādās sintaktiskās konstrukcijās

un stilistiskās figūrās teksta līmenī. Lietvārda locījuma kategorijai, līdzīgi kā citām morfoloģiski sintaktiskajām kategorijām, latviešu valodā ir dažādas stilistiskā lietojuma iespējas, kas realizējas noteiktos kontekstos paradigmatiski kā vārdformu varianti un sintagmātiski kā konteksta elementi.

Nominatīva pamatfunkcija valodā ir dzīvas būtnes, nedzīva priekšmeta, dabas parādības, abstraktu nojēgumu nosaukšana. Sintaktiski nominatīvs latviešu valodā tiek lietots galvenokārt teikuma priekšmeta funkcijā vai kā nomināla izteicēja daļa. Taču ierobežotais nominatīva sintaktiskais lietojums vienlaicīgi ir priekšnoteikums plašām stilistiskajām funkcijām dažādos latviešu valodas stilos — daiļliteratūrā, sarunvalodā, publicistikā un lietišķajos tekstos. Šajos stilos atkarībā no tekstu tipa tiek izmantota nominatīva nosaucējfunkcija, jo tā saziņas procesā ir īpaši būtiska. Daiļliteratūrā kā sintagmātisks stila elements nominatīvs funkcionē divējādi: kvalitatīvi nominatīvteikumu lietojumā, kvantitatīvi nominatīva formu blīvējumos.

Nominatīvteikumi ir nomināli nepaplašināti vai paplašināti vienkopas teikumi ar lietvārda nominatīva formu kā galveno locekli. Nominatīvteikumiem ir dažādas attieksmes ar apkārtējo kontekstu — tie var būt gramatiski strukturējami kā reducējumi vai parcelāti un gramatiski nestrukturējami — kā nosaucējvienības vai izsacījumi. Nominatīva stilistisko funkciju sakarā prozas tekstos visnozīmīgākie ir tieši gramatiski nestrukturējamie nominatīva lietojuma gadījumi — **emocionāli izsaučieni** (*Sniega čirkstoņa .. ārstam kā sāpju asmens griežas caur sirdi. Slimnieki un atkal slimnieki! Slimības un atkal slimības!* (J. Poruks)) un **retoriskie jautājumi** (*Gāja dažādas baumas, cilvēki pacēlās spārnos, zaldāti sīca un dancoja. „Revolūcija?“ ausījās [krodzinieks] Pele. „Atkal? Ak tu tēvs!“* (J. Ezeriņš)), **tēmas nominatīvi** (*Kamaniņas. Ragavas. Māte saudzīgi aizrāda, ka ragavas lieto baļķu vešanai. Cilvēki pārvietojas kamanās. Bet viņa ausās, vai viņas sacītais ir pieņemams. Viņa vairs nav tik latviski droša par savām zināšanām. Daudz kas no tām izrādījies nederīgs.* (Dz. Sodums)). Tā kā katram gramatiski nestrukturētajam nominatīvteikumu lietojumam ir īpaša stilistiska funkcija, tad tos var uzskatīt par kvalitatīviem stila elementiem prozā. Turklāt nominatīvteikumos, trūkstot eksplīcīti izteiktam izteicējam, jēdzieniskais un emocionālais akcents balstās uz lietvārdu nominatīvā, tāpēc teksts kopumā iegūst lielāku ekspresiju.

Īpaši raksturīga mūsdienu latviešu prozas pazīme ir nominatīva blīvējumi. Te nominatīva stilistiskās iespējas tiek izmantotas kvantitatīvi. Lai panāktu nominatīva formu dominanti tekstā, izmantotas tiek dažādas valodas piedāvātās iespējas — vienlīdzīgi teikuma locekļi, saitiņas vai palīgdarbības vārda nullforma, nominatīvteikumu kopas u. c. Pēdējos gadu desmitos latviešu prozas tekstos vērojama tendence apzināti vairīties no tradicionālas teikuma struktūras — saliktiem paplašinātiem teikumiem, kuros ir nepieciešamie teikuma struktūras shēmas un ārpusshēmas komponenti, teikuma virslocekļi un palīglocekļi. To vietā fiksējamās nepaplašinātu un paplašinātu nominatīvteikumu virknes, kur nominatīva formu blīvējumi kalpo kā personāžu apziņas plūsmas un domu nepārtrauktības izteicēji. Tādējādi tiek iegūts ekspresīvs un ritmisks prozas teksts, kurā nominatīva formu blīvējumi līdzinās atskaņu funkcijām dzejas tekstos. Prozas teksta nominativizēšana funkcionē kā īpašs daiļdarba valodas stilistisks līdzeklis. Piemēram, nominatīva blīvējumi Gundegas Repšes stāstā „Svešā māja“:

Uz Vīnes, nē, Brīvdabas muzeja, nē, bīdermeiera krēsliem izsvaidītas mūsu, nē, viņu drēbes. Brodierēta zīda blūze, samta bikses, nē, linu ģērbs un pārrauta burbulsakta, nē, krimplēna svārciņi un neilona kreklis, atkal nē, — smaržojošs hitons un armijas galifē. Uz grīdas vairogs jeb kocenes pa gludo dēļu grīdu? Nē, adidas čībīnas un sārta baltas puantes. Juku jukām.

Gadsimts? Gads? Sirakūzas vai Līvāni? Jēkaba Kurzeme vai katls?

Un šīs sejas zilsārtos gaismas staros dvašojas? Hannibala kareivis un daiļā kartāgiete? Jeb čekas ierēdnis un mežabrāļa līgava? Nē, mundrais jūras arājs un dzintarzemes patriote. Ak, nē jau nē, Jūnona un Jumis. Mirklī īstenajā, vienīgajā — starp miegu un nomodu. (G. Repše)

Regina Kvašytė, Kazimieras Župerka (Šiauliai)

Funkcinių stilių pavadinimai lietuvių ir latvių kalboje

Funkcinių stilių pavadinimai — tai bene labiausiai įvairuojantys kalbotyros terminai daugelyje kalbų, tarp jų lietuvių ir latvių. Įvairavimą lemia nevienodai suprantamos stilių ribos, siekimas pavadinimu išreikšti ne tą patį stiliaus požymį (įprastinę vartojimo sferą, kalbos akto funkciją, būdingą kalbos toną ar pan.), taip pat veikia kitose kalbose vartojami atitinkami terminai ir kt. Pranešimo tikslas: aptarti šiuos stilistikos terminus lietuvių ir latvių kalbose bei jos suvienodinimą gretinamojo tyrimo poreikiams.

Bene pirmą kartą lietuvių kalbos mokslo literatūroje funkcinių stilių terminai pasirodė 1964 metais išleistame Jono Palionio „Lietuvių literatūrinės kalbos istorijos įvade“. Čia vadinami „pagrindiniai literatūrinės kalbos stiliai“, kuriuos paprastai išskiria kitų kalbų tyrinėtojai: *grožinės literatūros, mokslo, publicistikos, oficialiųjų raštų* (arba *kanceliarinis*) ir *kasdieninio pašnekėsio* (arba *buitinis šnekamasis*). Svetur paplitusi klasifikacija taikoma lietuvių literatūrinės kalbos stilistinei diferenciacijai aptarti. Vėliau daugelis lietuvių kalbininkų, rašydami apie stilistinę kalbos diferenciaciją ar stilistinę kalbos sistemą, nurodo minėtuosius penkis funkcinius stilius. Tiesa, šiek tiek varijuoja jų pavadinimai.

Latvių kalbos funkcinių stilių sistemingesnių tyrimų pradžia sietina su stilistikos vadovėlio „Latviešu valodas stila mācība: Materiāli latviešu valodas skolotājiem“ pasirodymu 1961 metais. Autorių kolektyvas, vadovaujamas Maiguonės Beitinios (Maigone Beitīņa), parengė mokytojams skirtą leidinį apie stilių klasifikaciją, būdingus stilių bruožus. Vadovėlyje aptariami latvių kalbos stiliai (taip pat skiriami penki): *sarunvalodas* (šnekamosios kalbos), *lietišķo rakstu* (dalykinių raštų), *zinātniskās literatūras* (mokslinės literatūros), *daiļliteratūras* (grožinės literatūros), *publicistikas* (publicistikos). Ir vėliau dauguma latvių kalbininkų lieka ištikimi tokiai stilių klasifikacijai.

Taigi, gretinamosios lietuvių ir latvių kalbų stilistikos tyrimui pasirinktas tradicinis skirstymas į penkis funkcinius stilius. Toliau atskirai aptariami kiekvieno jų pavadinimai. Mokslinį ir publicistinį stilius visi kalbininkai vadina tais pačiais vardais, pasitaiko tik kai kurių analogiškų raiškos skirtumų abiejose kalbose: lietuvių *mokslo / mokslinis, publicistikos / publicistinis*, latvių *zinātnes / zinātniskais* ir *publicistikas / publicistiskais*. Kitų trijų stilių — šnekamojo, dalykinio ir grožinio — pavadinimai labai įvairuoja ir lietuvių, ir latvių kalbose, todėl pranešime daugiausia dėmesio skiriama terminams, kurie vartojami kalbamiems stiliams pavadinti.

Gretinamajam tyrimui priimtinausia yra visuma stilių terminų, kurių pažyminiai parinkti tuo pačiu pagrindu, sakysim, pagal būdingą vartojimo sferą. Sugretinus lietuvių ir latvių funkcinių stilių terminus galima susidaryti poras, atitinkančias kiekvienos iš šių kalbų vartosenos tradicijas. Remiantis aptiktais variantais atsirinkti tinkamiausi abiejų kalbų gretinamajai stilistikai pasirodė esantys tokie: *publicistinis* — *publicistiskais*; *mokslinis* — *zinātniskais*; *šnekamasis* — *sarunvalodas*; *dalykinis* — *lietišķais*; *grožinis* — *daiļliteratūras*. Kai kuriais atvejais iš dalies nusižengiama vienos ar kitos kalbos tradicijoms ir teoriškai aptarties

požiūriams — tai daryta ieškant kompromisinio sprendimo, pusiausvyros tarp abiejų kalbų kalbinės raiškos. Kartais labiau prisitaikyta prie latvių kalbos terminų sistemos, nes lietuvių kalboje terminų įvairovė buvo didesnė — tai pasakytina apie administracinio ir meninio stilių pavadinimus. Nors pranešime pateiktas aptarimas atskleidė, kokie lietuviški variantai būtų priimtinesni, latvių kalboje nėra juos atitinkančių terminų vartosenos tradicijos.

Tiek lietuvių, tiek latvių kalbos funkciniai stiliai iki šiol palyginti mažai ištirti; įvairių stilių tekstų išsamus tyrimas leistų tiksliau apibrėžti stilių ribas, kartu tikslinti ir stilių pavadinimus. Stiliai kinta greičiau negu kalbos lygmenys (greičiau net už leksiką), pavyzdžiui, per keletą metų, kuriantis nepriklausomai spaudai, laikraščių kalba tiesiog mūsų akyse nutolsta nuo administracinės kalbos. Toji raida irgi verčia nuolat tikslinti stilių klasifikaciją bei terminiją.

Sarma Kļaviņa (Rīga)

Latviešu valodas funkcionālo stilu diferenciālās pazīmes kvantitatīvās lingvistikas redzējumā

Funkcionālo stilu lingvistiskā specifika izriet no katram stilam raksturīgo ekstralingvistisko faktoru kopuma. Galvenais no tiem — pragmatiskā mērķtiecība — nosaka valodas izteiksmes līdzekļu izvēli.

Stilus vieno kopējie, stilistiski neparējie valodas izteiksmes līdzekļi, bet šķir kāds minimums katram specifisku līdzekļu un pazīmju. Pētījumi rāda, ka stili atšķiras ne ar valodas elementiem, bet gan ar to lietojumu, ar valodas vienību varbūtību resp. lietošanas biežumu tekstos (kādu valodas elementu vienā stilā izmanto ļoti intensīvi, bet citos — vai nu nemaz neizmanto vai ievērojami mazāk).

Kopējie jeb integrālie līdzekļi veido stilu fonu, to kvantitatīvie raksturojumi dažādu stilu tekstos būtiski neatšķiras. Turpretī specifisko jeb diferenciālo līdzekļu kvantitatīvie parametri ir būtiski atšķirīgi dažādu stilu tekstos. Šo atšķirību summa valodas lietotājiem ļauj intuitīvi noteikt tekstu piederību pie tā vai cita funkcionālā stila.

Tātad par funkcionālajiem stiliem var uzskatīt runas paveidus, kas atbilst noteiktām saziņas jomām un kas atšķiras viens no otra ar būtiskām diferenciālo valodas līdzekļu lietošanas biežuma atšķirībām. Valodas elementu kvantitatīvie parametri un to salīdzināšana dažādu stilu tekstos ļauj noskaidrot stilu diferenciālās un integrālās pazīmes.

Kopš 20. gs. 60. gadiem funkcionālo stilu kvantitatīvās pazīmes ir meklējuši Lielbritānijas [Herdan 1964], Čehoslovākijas [Doležel 1965; Mistrik 1965], Vācijas [Krallmann 1966; Meier 1964], Krievijas [Головин 1964], Ukrainas [Статистичні параметри... 1967] un citu valstu pētnieki. Arī latviešu valodas trīs funkcionālo stilu — publicistikas, zinātniskās un daiļliteratūras valodas — diferenciālās un integrālās pazīmes ir noskaidrotas 60.–70. gados [Кļавиņa 1977; Kļaviņa 1983].

Stilu denotatīvi signifikatīvās atšķirības, kas izriet no ziņojumu satura, un situatīvās atšķirības, ko rada saziņas apstākļi, pirmkārt izpaužas **leksikā**. Salīdzinot vārdu lietošanas biežuma 95,5 % ticamos intervālus publicistikas, zinātniskos un daiļliteratūras tekstos, tika noskaidrota šo stilu kopējā un arī katram atšķirīgā leksika.

Bez tam šo stilu vārdu krājuma līdzības pakāpe tika novērtēta ar biometrijā pazīstamo Žakāra koeficientu, bet šo tekstu līdzība, ņemot vērā vārdu lietošanas biežumus, — ar Pīrsona

korelācijas koeficientu. Izrādījās, ka vārdu krājuma līdzība publicistikas un daiļliteratūras tekstos ir lielāka nekā publicistikas un zinātnes tekstos. Taču vārdu lietošanas biežumu ziņā publicistika izrādījās tuvāka zinātniskajiem tekstiem, nevis daiļliteratūrai. Tas kvantitatīvi parāda to, ka publicistikas stils ir starppoziģija starp abiem pārējiem funkcionālajiem stiliem.

Latviešu funkcionālo stilu valodas pētījumā noteiktas arī to **morfoloģiskās** diferenciālās pazīmes, noskaidrojot un salīdzinot 95,5 % ticamos intervālus vārdšķiru un to grupu, gramatisko kategoriju un formu, kā arī substantīvu, adjektīvu un verbu afiksu biežumiem.

Vārdšķiru lietošanas kvantitatīvie parametri liecina par to, ka spilgta funkcionālo stilu diferenciālā pazīme ir nomenu, īpaši — substantīvu, un verbu lietojuma proporcijas. Piem., zinātniskajos tekstos nomenu ir 1,5–1,8 reizes vairāk nekā daiļliteratūras tekstos, un tas liecina par šī stila nosaucošo raksturu, par izteiksmes verbālā komponenta vājināšanos. Arī adjektīvu un numerāļu lietošanas biežums zinātniskajos tekstos ir būtiski augstāks nekā daiļliteratūrā. Tai savukārt raksturīgs verbu un ar to saistīto vārdšķiru (pronomenu, adverbu, partikulu) aktīvs lietojums, ko nosaka daiļliteratūras konkrētā tēlainība, emocionalitāte un izklāsta dinamiskums.

Zinātniskajam stilam raksturīgā tieksme pēc precizitātes izpaužas arī aktīvā prepozģiju lietojumā: prievārdu īpatsvars te ir būtiski lielāks nekā publicistikas un daiļliteratūras tekstos.

Stilus diferencē arī gramatisko kategoriju un formu lietojums.

No locģjumiem zinātniskajā un publicistiskajā stilā dominē ģenitģivs un tam seko nominatģivs, bet daiļliteratūrā visintensģvāk lieto nominatģiva formas, bet ģenitģivs ieņem otro vietu. Tas, protams, ir saistģts ar šo stilu nominālo vai verbālo raksturu.

Stili atšķiras ar vairāku verbu kategoriju un formu lietojumu. Pirmģkģrt jau ar finģto un infinģto formu proporcģjām. Visos trģs stilos dominģjot finģtajģm, to vislielģkais īpatsvars ir daiļliteratūrā, bet visvairģk infinģto ir zinģtniskajos tekstos. Visos stilos pģrlicģinoģi dominģjot darģmģs kģrtas formģm, zinģtniskajos tekstos aktģvģks nekģ citos ir cieģamģs kģrtas lietojums. Visos stilos dominģjot vienkģrģģs tagadnes formu lietojumam, zinģtniskajā stilģ šis pģrsvars ir ievģrojamģks nekģ publicistikas un daiļliteratūras tekstos. Visos stilos dominģjot 3. personas formu lietojumam, zinģtniskajos un publicistikas tekstos ir neliels, taģu jģtams daudzskaitģļa 1. personas formu lietojums, bet daiļliteratūras tekstos — vienskaitģļa 2. personas formu lietojums.

Stilus diferencģjoģa pazģme ir arī personu pronomenu, kā arī pronomenu grupu lietojums. Zinģtniskajos tekstos ir lielģks nekģ pģrģjos norģdģmo un attieksmes pronomenu, bet daiļliteratūras tekstos — personu, piederģbas un jautģjuma vietniekvārdu lietojums.

Literatģra

Doležel 1965 — L. Doležel. A Framework for the Statistical Analysis of Style. // *Statistics and Style*. N. Y., 1969, p.10–22;

Herdan 1964 — G. Herdan. *Quantitative Linguistics*. London, 1964.

Kļaviņa 1983 — S. Kļaviņa. *Linguostatistischer Vergleich von Funktionalstilen der lettischen Sprache*.

// *Quantitative Linguistics*, vol. 20. Bochum, 1983, S. 14–44.

Krallmann 1966 — D. Krallmann. *Statistische Methoden in der stilistischen Textanalyse*. Inaug.-Dissert. Bonn, 1966.

Meier 1964 — H. Meier. *Deutsche Sprachstatistik*. Bd. 1. Hildesheim, 1964.

Mistrik 1965 — J. Mistrik. *Slovenská štylistika*. Bratislava, 1965.

Головин 1964 — Б. Н. Головин. *О вероятностно-статистическом изучении стилиевой дифференциации языка*. Киев, 1964.

Кļавиня 1977 — С. П. Кļавиня. *Сопоставление функциональных стилей латышского языка (лингвостатистическое исследование)*. Дисс. ... канд. филол. наук. Вильнюс 1977;

Статистични параметри... 1967 — *Статистични параметри стилів*. Київ, 1967.

Literārās valodas normas un valodas prakse

Valodā eksistē visiem vienas valodas runātājiem kopīgas valodas likumības, kas vieno dažādu novadu, vecumu un profesiju cilvēkus. Tās ir literārās valodas normas, kas ir viens no valodas kultūras teorijas pamatjēdzieniem. Norma ir noteikta runas/raksta tipa visizplatītākais un praksē vairāk nostiprinājies valodas paraugvariants. Normas pastāv noteiktā laikā, vietā un vidē un ir obligātas visiem valodas lietotājiem — tās ir valodas vienību uzbūves un lietojuma likumības. Imperatīvās (obligātās) normas nepieļauj variantus. Tās pārkāpjot (piem., nepareizi lietojot locījumus, dzimtes u. tml.), valodas lietotājs parāda vājas valodas zināšanas vai pat iziet ārpus attiecīgās valodas. Blakus obligātām normām, kas nepieļauj nekādus paralēlus lietojumus, ir arī dispozitīvās jeb papildnormas, kas pieļauj neitrālus vai stilistiski atšķirīgus variantus. Varianti ir mūsu valodas bagātība, dzīvība, tāpēc ne vienmēr tie noliedzami (piem., dat. *trim* jeb *trijiem*, *diez* jeb *diezin*, *tīši* jeb *tīšām*, *idents* jeb *identisks* u. c.). tomēr ir arī tādi gadījumi, kad vienu no pastāvošajiem variantiem valodnieki iesaka ievietot normu avotos, lai novērstu nemotivētu dažādību, kas var būt par šķērslī saziņai literārās valodas runātāju vidū. Latviešu valodā ir normētas visu tās līmeņu — fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses — parādības, kā arī alfabētikas, grafētikas, ortogrāfikas un interpunkcijas jautājumi rakstībā.

Normu noteikšanu un nostiprināšanu veic valodas meistari, īpaši valodnieki, kas izstrādā normas, tās reglamentē un kodificē. Valodas normas tiek uzrādītas skolu mācību grāmatās, kā arī valodnieku (J. Endzelīna, A. Lauas, L. Ceplīša, R. Veidemanes, D. Nītiņas, J. Rozenberga, J. Valdmaņa, A. Blinkenas, D. Markus u. c.) pētījumos fonētikā, leksikā, morfoloģijā, sintaksē, izrunā un rakstībā. Valodas lietotājs informāciju par valodas normām var iegūt arī vārdnīcās un rokasgrāmatās.

Valodas normas ir saistītas ar pareizību. Valodas pareizība tiek mācīta skolā. Liela loma normas iedzīvināšanā un nostiprināšanā ir skolotājiem. Dzimtās valodas skolotājs ir tas, kurš skolā popularizē valodnieku ieteiktās normas, māca valodu lietot labā stilā un bez kļūdām, audzina jaunatni pareizas dzimtās valodas cienīšanas garā, iesaka koptas valodas paraugus.

Dzimtajai valodai zināšanu apguvē ir liela nozīme, jo laba valodas prasme un tās izkoptības līmenis lielā mērā nosaka visa mācību procesa kvalitāti, tāpēc skolā nepieciešams pievērst vislielāko uzmanību skolēnu mutvārdu runas kvalitātes veidošanai, lai viņi prastu mērķtiecīgi izmantot leksikas materiālu un lai domu izklāsts atbilstu gan gramatikas, gan stilistikas, gan loģikas prasībām. Liela nozīme ir loģiskam, secīgam, argumentētam un saprotamam domu izklāstam un prasmei risināt sarunas ar citiem cilvēkiem. Ja cilvēks nav iemācījies brīvi spriest dzimtajā valodā, tad arī apgūstamajā svešvalodā viņš tikai „buldurēs“ bez sava stila un personības zīmoga. Prasme pareizi un sakarīgi izteikt savas domas mutvārdos lielā mērā sekmē arī runātāja rakstu valodas izveidi. Skolēna runa, kas atbilst literārās valodas normām, varētu būt par pamatu viņa rakstu valodas tīrībai, precizitātei un pareizībai.

Uz skolā apgūto zināšanu bāzes lielākā daļa valodas lietotāju parasti spēj konstatēt daudzas elementāras valodas kļūdas (piem., ortoēpiskās un ortogrāfiskās kļūdas, barbarismus, nevēlamus kalkus, žargonismus u. c.). Tomēr valodas praksē daudzi nespēj no šīm kļūdām atbrīvoties. Viens no iemesliem, kāpēc lielākā daļa cilvēku necenšas runāt pareizi, ir pārprasti demokrātiska attieksme pret sarunas biedru, cenšanās it kā tuvināties viņa līmenim.

Mūsdienās vairāk nekā līdz šim liela uzmanība jāpievērš latviešu valodas estētikas jautājumiem, jo lielākā daļa jauniešu (arī pieaugušie) bieži vien vieglprātīgi izturas pret savu

valodu, ignorē jau 20. gs. nostiprinātās valodas normas, neievēro ne gramatikas, ne stilistikas likumības.

Mūsdienu daudzvalodības apstākļos latviešu valodas saglabāšanai, attīstībai un kopšanai nepietiek ar tās aizsardzību, ļaujoties uz likumā noteiktu valsts valodas lietojuma nodrošinājumu Latvijā. Turgus apstākļos būtu jārada pieprasījums pēc latviešu valodas un tās pratējiem, un šis darbs nav paveicams valodnieku spēkiem vien. Savukārt katram latvietim un latviskuma atbalstītājam jālasa daudz latviešu grāmatu, ietaupot laiku, piemēram, uz TV seriālu skatīšanās rēķina; jāraksta laikrakstiem par pamanītām valodas lietojuma aplamībām, visu priekšmetu skolotājiem un mācībspēkiem jākopj sava valoda un jāprasa laba latviešu valoda no skolēniem un studentiem.

Ilze Lokmane (Rīga)

Valodas kļūda vai valodas attīstība (mūsdienu latviešu valodas datīvs)

Mūsdienu latviešu valodā datīva lietojums paplašinās, turklāt šī tendence vērojama gan sarunvalodā, gan rakstu valodā. Datīvs arvien aktīvāk konkurē ar citiem locījumiem, īpaši ģenitīvu un akuzatīvu, retāk — ar lokatīvu. Kā 1967. gadā publicētā pētījumā konstatējusi E. Hauzenberga-Šturma, datīvu mēdz lietot arī vairāku prepozicionālu locījuma formu vietā. Šī tendence mūsdienu valodā nav mazinājusies, gluži otrādi — tā iet plašumā. Tādēļ ir svarīgi, pirmkārt, konstatēt datīva lietojuma paplašināšanās cēloņus, otrkārt, vērtēt šo procesu no valodas kultūras viedokļa.

Viens no galvenajiem minētās tendences cēloņiem acīmredzot meklējams datīva semantikā. Datīvam raksturīgs zināms semantisks difūzums — proti, tam nav vienas centrālās nozīmes, turklāt tas noteiktā lietojumā spēj apvienot jeb kombinēt vairākas. Izplatītākās datīva nozīmes ir šādas: darītāja jeb agensa nozīme, izjutēja jeb eksperiensa nozīme, posesora (piederības subjekta) nozīme, adresāta nozīme un nolūka nozīme. Nozīmju kombinācijas var būt dažādas, piemēram, eksperiensa un posesora nozīme (*Man salst kājas*), adresāta un posesora nozīme (*Suns iekoda puisim kājā*), adresāta un agensa nozīme (*Ļauj viņai iet!*). Tādējādi datīvs ir viens no funkcionāli svarīgākajiem latviešu valodas locījumiem, jo izsaka vairākas semantisko lomu hierarhijā augstu stāvošas nozīmes.

Otrs svarīgs cēlonis ir tas, ka daudzos gadījumos datīvs nav sintaktiski piesaistīts vienam vārdam, bet gan visam teikumam kopumā, tāpēc tas ļoti ērti iesaistāms teikumā. Īpaši labi tas redzams, vērojot datīva un ģenitīva konkurenci. J. Padučeva, raksturojot piederības konstrukcijas ar determinantu, uzsver, ka determinants attiecas uz visu teikumu, proti, kontrolē visas t. s. sintaktiskās nulles: *Apstākļa vārdiem Ø sintaktiskās valences neatbilst Ø semantiskajiem aktantiem*. Salīdzinājumam konstrukcija ar ģenitīvu: *Apstākļa vārdu sintaktiskās valences neatbilst to semantiskajiem aktantiem*. Svarīgi arī tas, ka ģenitīva konstrukcijas mēdz būt garas un pagrūti uztveramas.

Trešais cēlonis meklējams izteikuma komunikatīvajā struktūrā. Datīva novietojums attieksmē pret pārējiem teikuma locekļiem nav tik stingri noteikts, tāpēc vieglāk ievērot aktuālā daļījuma prasības. Teikuma sākumā novietots datīvs zināmā mērā atgādina tēmas nominatīvu — tas nosauc runas priekšmetu, nekonkretizējot tā sintaktisko sakaru ar citiem vārdiem teikumā: *Divdabja teicienam iespējamās atrašanās vietas teikumā — teikuma*

sākumā, teikuma vidū un teikuma beigās. Nominālās vārdkopās ar ģenitīvu nepieciešams pārdomāt komponentu secību, bet datīvu var novietot teikuma sākumā nedomājot. Datīvu atšķirībā no ģenitīva var novietot arī teikuma beigās, ja tas nepieciešams aktuālā daļījuma dēļ: *Šeit domāts sniegt piemērus šai parādībai.* Ģenitīvs parasti ir apzīmētājs, un tas pretēji datīvam nevar izteikt aktuālu informāciju.

Ne vienmēr datīva konstrukcijas ir semantiski identas ar sinonimiskajām konstrukcijām. Piemēram, datīvs ar posesora nozīmi norāda uz piederības attieksmju daļībnieku aktuālu saikni (runas brīdī), tāpēc par neveiksmīgu uzskatāms teikums *Mocartam sācies 250. jubilejas gads.* Teikumi ar nevietā lietotu datīvu reizēm ir grūti uztverami vai pat nesaprotami: *Pēdējās divas pazīmes izmanto arī tradicionālajām jeb klasiskajām metodēm (piemēram, heuristikajā un pētniecības metodē).*

Ja zūd izteiksmes precizitāte, tas no valodas kultūras viedokļa vērtējams negatīvi. Ir gadījumi, kad ar ģenitīvu varētu izteikties nepārprotami un daudz īsāk (*Reklāma sniedz informāciju par priekšrocībām, kas ir produktam*). Turklāt pārmērīgs datīva lietojums atstāj novārtā citus izteiksmes veidus, pārvēršas par runas un rakstības modi un arvien biežāk parādās tad, kad tam nav ne semantiska, ne sintaktiska, ne pragmatiska pamata.

Literatūra

E. Hauzenberga-Šturma. Vairīšanās no prepozicionāliem savienojumiem modernajā latviešu valodā. // Valodas jautājumi. Rīga: Avots, 1992. — 92.–101. lpp.

E. В. Падучева. Динамические модели в семантике лексики. — Москва: Языки славянской культуры, 2004.

Марина Владимировна Луковникова (Санкт-Петербург)

Обозначения жёлтого и зелёного цветов в ранней лирике Саломеи Нерис (в сопоставлении с лирикой Анны Ахматовой)

Обозначения цветов в большинстве языков обладают значительным семантико-стилистическим потенциалом, отражая символическое значение цвета в культурно-национальной картине мира. На уровне языка этот потенциал реализуется в полисемии данных цветообозначений, сложной структуре их лексического значения. В контексте художественного произведения, в особенности в поэтическом тексте, происходит дальнейший семантический сдвиг с актуализацией ассоциативных сем и коннотативных значений, что является одним из основных способов создания эмоционального фона в поэтическом произведении. Как элемент литературно-художественного произведения цветообозначения приобретают особую семантическую и стилистическую нагрузку, выполняя в первую очередь экспрессивно-образные функции. Проблеме семантико-стилистической значимости цветообозначений в художественном тексте посвящено много научных трудов, один из самых значительных — [Бекова 1977].

В данном докладе рассматриваются лексико-семантические группы цветových прилагательных — обозначений жёлтого и зелёного тона в ранней лирике С. Нерис и А. Ахматовой. Для употребления обозначений жёлтого цвета в лирике Нерис основной является тематическая зона «Осень». Прилагательное *geltonas* ‘жёлтый’ в первую очередь определяет цвет осенних листьев, причём это значение выражается как непосредственной сочетаемостью со словом *lapas* ‘лист’, так и с помощью метонимии (*geltonas*

beržas ‘жёлтая береза’), сравнения (*lapai skrenda, kaip geltoni paukščiai* ‘листья летят, как жёлтые птицы’) или развёрнутой метафоры-иносказания (*rausvai geltonas šilkas* ‘красно-жёлтый шёлк’, *geltonos vėliavos* ‘жёлтые знамёна’, символизирующие осеннюю листву). Цветообозначение становится практически постоянным эпитетом, в чём прослеживается влияние фольклорной традиции. На основе этой сочетаемости развиваются и метафорические употребления, реализующие ассоциативную связь жёлтого цвета с осенью, увяданием и старостью: *Tarp šlamančių lapų // Pagelto jaunystė* ‘Среди шелестящих листьев // Пожелтела юность’.

В поэзии Ахматовой тематическая зона «Осень» у обозначений жёлтого цвета присутствует только в неявном виде, причём часто соответствующие этой смысловой зоне словоупотребления являются метафорическими: *Память о солнце в сердце слабеет, // Желтой трава ... , Осень ранняя развесила // Флаги жёлтые на вязах*. Основной тематической зоной для обозначений жёлтого цвета у Ахматовой является зона «Свет, огонь». В этой сфере происходит реализация «светоцветовых» оттенков значения прилагательных этого поля (жёлтый — светящийся или освещенный жёлтым светом). Эмоциональные коннотации, связанные с жёлтым цветом, в лирике Ахматовой также в основном негативные, тревожные, употребление соответствующих цветообозначений отражает состояние эмоционального напряжения, которое испытывает лирическая героиня.

Группа обозначения зелёного цвета как в лирике Нерис, так и у Ахматовой обладает большой художественно-стилистической значимостью, так как связана с целым комплексом ассоциаций, отражающих символику зелёного цвета. Непосредственная сочетаемость обозначений зелёного цвета в лирике Ахматовой и Нерис в первую очередь связана с прототипическим значением зелёного как цвета травы, листьев. Очень частотное употребление этого цветообозначения в метонимическом значении (зелёный — покрытый зелёной растительностью, ср. *зелёная стена, žalias krantas* ‘зелёный берег’), а это, в свою очередь, становится источником реализации положительных эмоционально-оценочных коннотаций: ассоциативная связь с наступлением весны, пробуждением природы, юностью, радостью. Отсюда и развитие метафорических значений на основе положительных оценочных коннотаций зелёного (зелёный — красивый, цветущий, любимый): *зелёный рай, где покой для тела и души* у Ахматовой; *tėviškė žalia* ‘отечество зелёное’ у Нерис. В этом случае Нерис также в значительной мере опирается на фольклорную традицию, а особую значимость эпитета *žalias* в литовском фольклоре отмечали многие исследователи [Синочкина 1982; Andriukaitienė 1997; Kavaliauskienė 2000].

В целом, можно говорить о том, что обозначения жёлтого и зелёного цветов в лирике рассматриваемых поэтов приобретают антонимическое значение, противопоставляются друг другу: обозначения оттенков жёлтого реализуют негативные коннотации, поскольку они ассоциативно связаны с образами осенних листьев, увядания природы, а отсюда старости, болезни и смерти; с другой стороны, обозначения зелёного цвета приобретают положительные коннотации, поскольку вызывают ассоциации с образами весенней зелени, пробуждения природы, плодородной цветущей земли, а отсюда юности, красоты и благополучия.

Литература

Andriukaitienė 1997 — I. Andriukaitienė. Spalvos įvaizdis A. Juškos „Lietuviškose svotbinėse dainose“ // Lietuvių kalbotyros klausimai, T XXVIII. Vilnius, 1997.

- Бекова 1977 — С. Бекова. Семантико-стилистический анализ слов со значением цвета у М. Горького (к проблеме идеологического словаря писателя). Прага, 1977.
- Kavaliauskiënė 2000 — A. Kavaliauskiënė. Žalia spalva lietuvių liaudies pasaulėjautoje // Liaudies kultūra, 2000, № 3. Vilnius.
- Синочкина 1982 — Б. М. Синочкина. О национальной специфике цветового эпитета как элемента художественной формы (на материале языка русского и литовского фольклора) // Проблемы современной филологии: диалектика формы и содержания в языке и литературе. Тез. докл. межвуз. конференции молодых ученых. Пермь, 1982.

Jurgita Macienė (Šiauliai)

Deminutyvų vartojimas kalbėjimo situacijose

Deminutyvais vadinami mažybinės, maloninės ir apskritai emocinės reikšmės žodžiai, padaryti su specialiomis priesagomis. Kaip ir kiti kalbos vienetai, deminutyvai yra vartojami įvairiose kalbėjimo situacijose. **Kalbėjimo situacija** (dar kalbos situacija) — tai aplinkybės, kuriomis vyksta kalbinis bendravimas. Kalbėjimo situacija yra vienas iš šešių svarbiausių kalbėjimo akto veiksmių. Nuo autoriaus, kalbos, turinio, adresato, kalbėjimo akto funkcijų bei kalbėjimo situacijos priklauso, kaip vyks ir koks bus kalbinis bendravimas. Išanalizavus surinktus pavyzdžius, išskirti keli ryškesni, vedinių darybos reikšmės veikiami daiktavardžių deminutyvų vartojimo atvejai:

- 1) nėra nusakyta aiškaus vertinimo, deminutyvu pabrėžiamas tik asmens, daikto mažumas, smulkumas,
- 2) kalbėjimo situacijoje išaiškėja deminutyvu nusakytas teigiamas vertinimas,
- 3) kontekstas pabrėžia, sustiprina deminutyvu reiškiamą neigiamą vertinimą,
- 4) daiktavardžio deminutyvinis vedinys yra augmentatyvas, juo pabrėžiamas pavadinamojo objekto didumas, intensyvumas.

Pirmuoju deminutyvinių daiktavardžių vedinių vartojimo atveju deminutyvai dažnai atlieka tikslinamąją funkciją, kai jais yra patikslinamas, sukonkretinamas kalbamojo objekto dydis. Antruoju, trečiuoju ir ketvirtuoju mažybinių maloninių daiktavardžių vartojimo atvejais dažnai svarbesnė, ryškesnė yra vertinamoji deminutyvų funkcija, kai iš deminutyvų reikšmės emocinių komponentų paaiškėja teigiamas arba neigiamas pavadinamojo objekto vertinimas.

1. Kalbėjimo situacijoje vartojamu deminutyvu nepasakomas tikslus objekto vertinimas, tik pabrėžiamas jo mažumas, jaunumas, nesubrendimas. Vadinamas asmenvardžio deminutyvu, asmuo išskiriamas iš kitų bendrapavardžių. Kartais deminutyvas tampa šnekamosios kalbos požymiu, kai yra vartojamas tik pokalbiui palaikyti. Pvz.: *Prie namo kampo žiedais apsipylusi baltuoja jauna obelaitė* (T); *Ar pinigėlių atėjot pasiimti?* (šnek.).

2. Išskirti devyni deminutyvų vartojimo atvejai, kada išryškėja kalbamojo dalyko, adresato ar pačios kalbėjimo situacijos teigiamas vertinimas: pavadinamas ir mažas, ir malonus asmuo, dalykas; teigiamai vertinamas suaugęs asmuo; deminutyvas vartojamas giriant, užjaučiant, drąsinant, reiškiant nuolankumą, raginant, mokant, barant. Pvz.: *Tad popinti mažuosius žmogelyčius, skalbti jų vystyklus ir virti valgi Rasa mokėjo ir nevengė* (T); *Važiuk, brolyti, neapsigausi* (PutAŠ 16); *Audrute, nekvailiok!* (MarčMB 82).

3. Daiktavardžių deminutyvai yra vartojami ir tokiose kalbėjimo situacijose, kai jais vadinami objektai kelia menkumo įspūdį, iš tų objektų šaipomasi, ironizuojama. Kai kurios priesagos, pvz., *-iūkštis*, *-ė*, *-okšnis*, *-ėzas*, turi tiesioginę menkumo reikšmę, o kitų priesagų vediniai gali ją įgauti pavartoti atitinkamoje situacijoje. Pvz.: *...po Edžio kojomis — patsai*

Eifelio bokštas; aplinkui mažutės skruzdės — žmogelyčiai: menki, išsibarstę, o jis... (T); Tikrai juokinga, kad taip skambiai, „pasauliu“, pavadinau gimtąjį miesteliūkštį su jo piktaliežuvėm moterėlėm (T).

4. Lietuvių kalbos daiktavardžių deminutyvai kartais yra vartojami didinamąja reikšme, kai mažybiniu maloniniu žodžiu pavadinamas intensyvus reiškiny, sustiprinama ypatybė ar nusakomas didelis daiktų kiekis. Pvz.: *Na ir orelis, — nosies į lauką negali iškišti (šnek.).*

Išanalizavus surinktus pavyzdžius, galima daryti išvadą, kad lietuvių kalbos deminutyvai yra vartojami skirtingose kalbėjimo situacijose: kai aptariamasis objektas nevertinamas; kai vertinamas teigiamai; kai vertinamas neigiamai. Kalbėjimo situacijoje, kai aptariamasis objektas niekaip nevertinamas ir nėra svarbus jo dydis ar amžius, deminutyvas tampa šnekamosios kalbos požymiu. Skirtingose kalbėjimo situacijose deminutyvai atlieka nevienodas funkcijas.

Šaltiniai

MarčMB — Marčėnas R. *Meilės blyksniai*. Kaunas, 1992.

PutAŠ — Mykolaitis-Putinas V. *Altorių šešėly*. Vilnius, 1983.

šnek. — šnekamosios kalbos pavyzdžiai

T — VDU Kompiuterinės lingvistikos centro surinktas tekstynas: <http://donelaitis.vdu.lt>

Lina Murinienė (Vilnius)

Kalbos normų sklaidos internetu dabartis ir perspektyvos

Šiandien, kai globalizacija tampa ne tik ekonomikos, bet ir kultūros reiškiniu, tautinės kalbos norminimo darbas įgauna naują prasmę. Nuolat ieškoma naujų, modernių kalbos normų sklaidos būdų. Vienas jų — elektroninis.

Kalbos normų sklaida internetu — tai pirmiausia elektroninės terminų bazės (terminų bankai), kalbos konsultacijos, prieinamos internetu per kalbos duomenų bankus ir teikiamos elektroniniu paštu.

2001 metais Valstybinėje lietuvių kalbos komisijoje sukurtas elektroninis kalbos konsultacijų bankas. Tai elektroninė kalbos duomenų bazė (www.vlkk.lt/konsultacijos), laisvai prieinama visuomenei ir pritaikyta jos reikmėms. Į banką dedama visa su kalbos kultūra susijusi informacija. Kitaip tariant, tai kalbos patarimų bankas ir į jį traukiami aktualiausi savos ir skolintosios leksikos, morfologijos, žodžių darybos, sintaksės, kirčiavimo, tarties ir kt. kalbos vartojimo klausimai. Terminų čia nedaug — tik tiek, kiek būtina plačiajai vartosenai.

Specialiųjų vartosenos sričių terminai bendromis kalbininkų ir specialiųjų sričių specialistų (botanikų, aplinkosaugininkų, veterinarų, informatikų ir kt.) jėgomis tvarkomi ir keliami į Lietuvos Respublikos terminų banką, kurio nuoroda (www.vlkk.terminai.lt) teikiama Kalbos konsultacijų lange.

Vienas iš didžiausių Konsultacijų banko pranašumų — operatyvumas. Neradus atsakymo konsultacijų bazėje, galima rašyti klausimą specialiame lange. Konsultantų atsakymas išsiunčiamas klausėjo nurodytu elektroninio pašto adresu. Siekiama, kad banke teikiama informacija būtų aktuali ir patikima. Visi įrašai (per 5 000 antraštinių žodžių) yra redaguoti: teikta daugiau svarstymų ir nuomonių, nurodyta kalbinė literatūra, kuria remtasi teikiant

atsakymą, įrašyta daugiau ir įvairesnių pavyzdžių svarstomuoju klausimu, darytos sąsajos su komisijos tinklalapyje esančia informacija, kurtos nuorodos į internete skelbiamus šaltinius.

2004-ųjų gruodį Kalbos konsultacijų bankas dalyvavo Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės surengtame geriausių informacinės visuomenės projektų konkurse „Naujasis knygnešys“ ir tapo naudingiausio sprendimo gyventojams internete nominantu. 2005 metų spalio 27–29 dienomis bankas buvo pristatytas tarptautinėje informacinių technologijų parodoje „Infobalt“. Jis susilaukė didžiulio visuomenės susidomėjimo ir palaikymo. Elektroninė kalbos normų sklaida šiandieniniame globalizacijos kontekste yra būtina tautinės kalbos išlikimo priemonė.

Юрий Владимирович Откупщиков (Санкт-Петербург)

Курьёзы перевода

Однажды А. С. Пушкину показали русский перевод одного французского стихотворения и попросили дать оценку этому переводу. Сравнив его с оригиналом, Пушкин ответил, что перевод «буквально точен, поэтически неверен». Буквализм, как известно, портит не только поэтические, но и прозаические переводы. Не говоря уже о «переводах» фразеологизмов типа «он родился с серебряной ложкой во рту». Немало искажений в перевод вносят так называемые «ложные друзья переводчика». Так, в одном из русских переводов «Саги о Форсайтах» рассказывается о бедном *ректоре*, у которого не было средств, чтобы купить себе новые брюки вместо старых, основательно изношенных. Но дело в том, что в английском тексте речь идет не о ректоре, а о пастыре, приходском священнике. Часто «ложные друзья переводчика» встречаются в близкородственных языках. Например, в украинском языке *домовина* означает ‘гроб’, а в сербском *дѡмовина* — ‘родина, отечество’. Считая, что это слово имеет одно и то же значение в обоих языках, неопытный украинский переводчик сербское предложение, означающее ‘хочу на родину’ мог бы «перевести» *хочу у домовину*.

К. И. Чуковский в своей замечательной книге «Высокое искусство» (М., 1988), посвященной искусству перевода, приводит интересные случаи проведения двукратных и многократных переводов. Так, с русского на немецкий язык было переведено начало «Полтавы» А. С. Пушкина, а затем другой переводчик перевел этот немецкий текст (не будучи знакомым с оригиналом) на русский язык. Вот что в результате получилось (напомним и текст А. С. Пушкина):

Был Кочубей богат и горд,
Его поля обширны были.
И очень много конских морд,
Мехов, сатина первый сорт
Его потребностям служили.

Богат и славен Кочубей,
Его луга необозримы,
Там табуны его коней
Пасутся вольны, нехранимы...
И много у него добра,
Мехов, атласа, серебра...

Другой пример, приведенный в книге К. И. Чуковского, — значительно сложнее. Полтора десятка участников эксперимента сидели, вытянувшись в ряд. Причем, каждый из них, кроме своего родного языка, знал еще язык соседа справа. Первый с левого края участник получил текст, в котором говорилось о пиве. Он перевел этот текст соседу справа, тот, в свою очередь, перевел его своему соседу (также справа) и т. д. После

четырнадцати (!) переводов проверили получившийся текст, сравнили его с начальным оригиналом. Общим в обоих текстах оказалось только одно слово: ‘пиво’, а всё остальное — сплошные расхождения.

Однако последние два примера из книги К. И. Чуковского — не из живой переводческой практики, а результат искусственно задуманного и осуществленного эксперимента. Иное дело — случай, о котором рассказывает Балис Сруога [Sruoga 1957: 534]. Он перевел «Prano Vaičiaiio žinomąjį eilėraščių „Nesvetinga mūsų jūra“», не подозревая, что «известное стихотворение П. Вайчайтиса», на самом деле, это перевод не менее известного стихотворения Н. М. Языкова «Нелюдимо наше море». Обратный перевод Б. Сруоги (с литовского на русский) был опубликован в сборнике «Отечество» (Петроград, 1916). Об этом своем переводе сам же Б. Сруога не без юмора пишет: «Bet taip atverčiau, kad jis į originalą pasidarė neberašius». И приводит первые четыре строки:

Н. М. Языков	П. Вайчайтис	Б. Сруога
Нелюдимо наше море, День и ночь шумит оно; В роковом его просторе Много бед погребено.	Nesvetingos juodos jūrės, Dieną naktį murma jos, Daug kas ten tik atsidūręs Nepamato žemės šios.	Нам не чужды ветры-бури, Беспредельный вой морской. Много звезд в ночной лазури В сердце — жизни молодой!

[Vaičaitis 1975: 196]

В результате получается, что двойной перевод начальных строк «Полтавы» А. С. Пушкина гораздо ближе к оригиналу, чем в случае с подобным же переводом стихотворения Н. М. Языкова. Было бы интересно посмотреть литовский перевод П. Вайчайтиса, чтобы определить «вклад» обоих переводчиков в отклонения от оригинала. Первая строка «Нелюдимо наше море», которую П. Вайчайтис перевёл «Nesvetingos juodos jūrės», а Б. Сруога — «Нам не чужды ветры-бури», говорит явно не в пользу последнего.

Литература

Sruoga 1957 — B. Sruoga. Maksimas Gorkis ir lietuvių literatūra // B. Sruoga. Raštai. t. VI. Vilnius, 1957. — p. 527–556.
Vaičaitis 1975 — P. Vaičaitis. Lėkite, dainos. Vilnius, 1975.

Silvija Papaurėlytė-Klovienė (Šiauliai)

Kai kurie liūdesio koncepto bruožai latvių, lietuvių ir rusų kalbų pasaulėvaizdžiuose

Kalba yra prieinamiausia ir paprasčiausia mentalinių reiškinių tyrimo medžiaga. Emocijų, intelekto, moralinių vertybių negalima taip, kaip augalų, gyvūnų, gamtos reiškinių, matyti, girdėti, liesti, uostyti. Tačiau apie tai kalbama, vadinasi, reiškiniai atskiriami vieni nuo kitų. Kalba apibrėžia emocijų esmę, nurodo panašumus ir skirtumus, t. y. diferencijuoja tuos dalykus, kurie mūsų sąmonėje neturi aiškių ribų.

Emocinių būsenų pavadinimai iš dalies atskleidžia sąmonės turinį. Kalbėdamas apie savo jausmus, žmogus parodo, kaip norėtų būti suprastas.

Šio pranešimo tikslas — aptarti, kokios ypatybės latvių, lietuvių ir rusų kalbų pasaulėvaizdžiuose priskiriamos emocinei būsenai, vadinamai atitinkamai žodžiais *skumjas*, *liūdesys* ir *mocka*¹.

Analizuojant emocinės būsenos konceptualizavimą gretinamose kalbose remtasi pavyzdžiais, kurie rinkti iš Latvių kalbos kompiuterinio fondo (prieiga per internetą <http://www.ailab.lv/Teksti>), Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre sudaryto tekstyno (prieiga per internetą <http://donelaitis.vdu.lt>), Rusų kalbos kompiuterinio fondo (prieiga per internetą <http://www.tractor.de>), Sankt Peterburgo valstybiniame universitete pradedamo formuoti Rusų kalbos tekstyno, internete esančių rusų literatūros bibliotekų (prieiga per internetą <http://www.lib.ru>, <http://www.textshare.da.ru>, <http://www.rusiantext.com>, <http://www.infoart.ru>), taip pat iš lietuvių ir rusų grožinės literatūros, publicistikos.

Pranešime remiamasi sąlygiškai nauju požiūriu į žodžio reikšmės ir koncepto santykį. Emocinės būsenas pavadinančių žodžių reikšmės traktuojamos kaip mažiausias emocinių konceptų aktualizacijos laipsnis. Emocinių būsenų ypatybes galima nusakyti išanalizavus atitinkamas konceptualiąsias metaforas. Kognityvine / konceptualiąja metafora vadinama viena iš konceptualizacijos formų, kognityvinis procesas, kuris išreiškia ir formuoja naujas sąvokas ir be kurio neįmanoma gauti naujų žinių. Metafora koreliuoja su žmogaus gebėjimu pastebėti ir apibendrinti panašumus tarp skirtingų individų ir objektų klasių. Konceptualiosios metaforos nusako kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuotus kokybinius emocijų požymius: stiprumą, silpnumą, teigiamą arba neigiamą emocinės būsenos vertinimą, galimybę kontroliuoti emociją bei tai, ar ši emocinė būseną yra pageidaujama. Metaforų kalboje yra tik todėl, kad jų yra konceptualiojoje sistemoje. Žmonės mąsto ir dirba pagal tam tikras schemas — metaforas. Metaforos esmę sudaro santykis tarp dviejų sričių — ištakų srities (angl. *source domain*; rus. *источник, донор*) ir tikslo srities (angl. *target domain*; rus. *цель, реципиент*). Metaforoje *GINČAS yra KARAS* (*Jo argumentai sutriuškino oponentų gynybą*) ištakų sritis yra karas. Kalbant apie ginčą, vartojama karo terminologija.

Išanalizavus turimus vartojimo pavyzdžius apibendrinta, kokie liūdesio bruožai užfiksuoti latvių, lietuvių ir rusų kalbų pasaulėvaizdžiuose.

Latvių, lietuvių ir rusų kalbų pasaulėvaizdžiams būdingos konceptualiosios liūdesio metaforos yra metaforos *EMOCINĖ BŪSENA yra JĖGA* variacijos. Jeigu žmogaus reakciją į kokią nors emociją lemia ir tai, kaip ta emocija suvokiama, verbalizuojamos jos ypatybės, tai galima daryti prielaidą, kad gretinamoms kalboms atstovaujančių kultūrų atstovai labai dažnai linkę leisti šio tipo emocijoms plėtotis pačioms.

Konceptualiųjų liūdesio metaforų inventorius latvių, lietuvių ir rusų kalbose beveik toks pat. Kai emocijos apibūdinamos išvelgiant analogiją su koku nors ekstralingvistinės tikrovės objektu, paprastai gretinamų kalbų pasaulėvaizdžiuose remiamasi tais pačiais konkreto objekto bruožais. Konceptualizacijos skirtumai atsiranda dėl skirtingo tų pačių bruožų realizavimo. Vadinasi, liūdesio emocijų konceptualizacijos skirtumai lietuvių ir rusų kalbose sukoncentruoti pačiame giliausiame gretinimo lygmenyje.

¹ Pranešime analizuojamos emocinės būsenos apibendrintai bus įvardijamos kaip *liūdesio* emocinės būsenos latvių, lietuvių ir rusų kalbose, nors autorė pripažįsta, kad žodžiai *skumjas*, *liūdesys* ir *mocka* pavadiną skirtingas emocines būsenas, ir realiai *liūdesys* gali būti siejamas tik su lietuvių kalbos pasaulėvaizdžiu.

Vietų vardų kirčiavimo ypatybės: sociolingvistinis tyrimas

„Vietovardžių kirčiavimo žodyne“ (sud. M. Razmukaitė, V. Vitkauskas. Vilnius: „Kultūros“ leidykla, 1994) pateikti didesnių Lietuvos miestų, miestų dalių, miestelių, kaimų, upių, ežerų kirčiuoti vardai, nurodytos jų kirčiuotės. Šiame pranešime bandyta pasidomėti ar aukštųjų mokyklų studentai jaučia atsakomybę už vartojamą žodį. Juk lingvokultūriniame diskurse įprasta sakyti, kad kalba — kultūros sąlyga, tik per kalbą perimama kultūra. Tai tarsi įpareigoja kiekvieną žmogų jausti atsakomybę už pasakytą žodį, gimtąją kalbą.

Tyrimo sritis — vietų vardų kirčiavimas — pasirinkta sąmoningai, norint dar ir dar kartą įsitikinti ar Universitetuose ugdomas jaunų žmonių kalbinis sąmoningumas, ar jų asmeninė iniciatyva prisideda prie taisyklingos taries puoselėjimo.

Anoniminės anketinės apklausos respondentai pasirinkti pagal mokymosi įstaigą ir amžių. Buvo apklausti 182 aukštųjų mokyklų studentai: KTU Humanitarinio fakulteto Techninės kalbos vertimo ir redagavimo, VU KHF įvairių specialybių (Lietuvių filologijos ir reklamos, Lietuvių filologijos, Kultūros vadybos, Verslo informatikos) bei VPU (Lietuvių filologijos) studentai. Pagal lyties kriterijų sociolingvistinio tyrimo dalyvių santykis 126 : 56 (moterų : vyrų). Pagal amžių išskirtos dvi respondentų grupės: nuo 17 iki 20 metų ir nuo 20 iki 24 metų.

Tyrimu norėta nustatyti, ar jauni žmonės, ypač būsimieji humanitarai, stengiasi lavinti gimtosios kalbos įgūdžius, ar kirčiuotės nurodymas šalia vietovardžio suteikia jiems informacijos apie taisyklingą žodžių kirčiavimą.

Tyrimo metodai: anketinė apklausa, kiekybinė ir kokybinė statistinių duomenų analizė. Visiems dalyviams buvo pateiktos anketos (5 variantai), kuriose reikėjo sukirčiuoti po 32 įvairių Lietuvos vietų vardus vienaskaitos vardininko, galininko ir įnagininko linksnius, nes būtent šių linksnių kirčiavimas kelia daugiausiai problemų. Jei sunku nustatyti kirčiuoto skiemens priegaidę, studentų buvo prašoma bent pabraukti kirčiuotą skiemenį (sudėtingesni pavyzdžiai buvo pateikti su kirčiuote).

Lietuvių vietų vardai kirčiuojami labai netaisyklingai. Tačiau, autorių nuomone, lengviausiai respondentams turėjo sektis kirčiuoti pirmosios, pastoviojo kirčiavimo tipo, kirčiuotės vietų vardus (pvz., *Aleksòtas* (1), *Aleksòtą*, *Aleksòtu*; *Šilàiniai* (1) (kirčiuoja tvirtagale priegaide visus pateiktus linksnius absoliuti dauguma respondentų)). Sudarinėjant anketą, netgi buvo abejota, ar reikia pateikti kitus pirmosios kirčiuotės vietovardžių linksnius. Tačiau paaiškėjo, kad daugelis apklaustųjų nemoka kirčiuočių mokslo ir kirčiuotės nurodymas jokios informacijos jiems neteikia (buvo sukirčiuota *Aleksòtas*, *Aleksotù*).

Respondentai dažnai nelinkę taisyklingai kirčiuoti vietovardžius, dar dažniau netgi nežino nuolat kalboje vartojamų vietų vardų kirčiavimo normos. Dar daugiau nukrypimų nuo normos pasitaikė kirčiuojant kitų kirčiuočių vietovardžius (pvz., *Garliavà* (4), *Garliàvą* (dažnai kirčiavo pirmąjį skiemenį), *Garliavà*; *Eigùliai* (2) (toks Kauno miesto dalies kirčiavimas respondentams nebuvo žinomas); *Kretingà* (3b) (dauguma respondentų kirčiavo pirmąjį skiemenį), *Krėtingą*, *Krėtinga* (abiejuose linksniuose buvo nurodoma tvirtapradė priegaidė) ir t. t.

Apibendrinus anketų duomenis matyti, kad jaunesni kalbos vartotojai kalbiškai nėra sąmoningi, nekreipia ypatingo dėmesio ir nesistengia taisyklingai kirčiuoti gerai žinomų vietų vardų. Tai daryti jų nemotyvuoja nei subjektyvios, nei objektyvios aplinkybės. Vyresnėse mokyklų klasėse iki šiol didesnis dėmesys skiriamas literatūros, o ne kalbos mokymui. Taigi net filologines specialybes studijuojančių studentų kalbos žinios nėra geros: jiems labai reika-

lingos taikomojo pobūdžio disciplinos. Aukštoji mokykla turi ītvirtinti šeimose, mokykloje formuotas žmogaus vertybes, o viena iš jų — požiūris į gimtąją kalbą, jos tobulinimą, taisyklingą vartoseną. Tačiau mokymosi įstaigose nesukurama aplinka, kuri padėtų gerinti kirčiavimo įgūdžius, o lingvistinio prusinimo priemonės — žodynai, straipsniai ir kt., nepasiekia kalbos vartotojų.

Vykstant globalizacijai, turime išlaikyti tautinę tapatybę ir kūrybingai veikti kalbos raidą, kad visuomenė, jauni žmonės suvoktų savosios kalbos vertę ir nenusiviltų ja.

Valentīna Skujiņa (Rīga)

Valodas kultūra: stabilais un mainīgais

Latviešu tautā valodas kultūras jēdziens, šķiet, gadu simtiem ir bijis un joprojām ir aktuāls un jūtīgs. Par to liecina tautasdziesmu dzidrais skanējums, pasaku un teiku valoda un daudzu mūsu vārda mākslas meistarų valoda cauri gadsimtiem.

Par to liecina 19. gadsimta jaunlatviešu darbība, pirmās mācību grāmatas un jau tai laikā minētie terminu izvēles principi, kur starp pirmajām prasībām termina izvēlē ir arī labskaņģums. Par to liecina mana personiskā saskarsme ar daudziem dažādu nozaru speciālistiem, kuri izglītību guvuši 20. gadsimta pirmajos gadu desmitos, profesora Jāņa Endzelīna aktīvās darbības laikā, un savā vēlākajā profesionālajā darbībā 20. gadsimta 60.–80. gados lielā cieņā un godā turēja sakoptu valodu, aktīvi sekojot līdzi valodnieku ieteikumiem un piedaloties katrs savas nozares terminu izstrādē. Par to liecina arī tie ap 300 dažādu nozaru speciālisti, kas iesaistījušies Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas darbā, lai piedalītos savas nozares terminoloģijas attīstīšanā atbilstoši mūsdienu prasībām un vajadzībām.

Valodas kultūru saistībā ar valodas praksi īsi mēdz raksturot kā valodas līdzekļu optimālu lietojumu jebkurā runas un rakstu situācijā. Tas formulēts īsi, koncentrēti, pareizi, tomēr ne pietiekami. Kultūra (no latīņu *cultūra* ‘kopšana, apstrādāšana, audzināšana’) ietver ne tikai situācijai atbilstošu kvalitāti, atbilstību normām, prasībām, bet arī kopšanu, attīstīšanu un ... attieksmi, cieņu. Arī valodas kultūra kā cilvēka kopīgās kultūras sastāvdaļa nozīmē gan sakoptas valodas lietošanu, gan izpratni par sakoptu valodu, tās bagātināšanu, attīstīšanu, lai tādu — labi koptu un bagātu — to atstātu nākamajām paaudzēm. Kā kultūras vērtību.

Cilvēka valoda, apģērbs, izturēšanās ir cilvēka kopīgās kultūras rādītājs. Tiesa, dažādās valodas lietojuma situācijās valodas normas ir atšķirīgas. Kas iederas sirma profesora valodā, ne vienmēr iederas jaunieša valodā. Un otrādi. Ja modernais hibrīdvārds *tusiņš* (no krievu valodas vārda *мысовка*) vai tā latviskie sinonīmi *burziņš*, *grūstiņš* ir visai piemēroti lietošanai jauniešu vidē, tie, visticamāk, kā skabarga dursies ausīs klausītājam kāda profesora lasītā lekcijā. Protams, citā situācijā, piemēram, tā paša profesora sarunā ar saviem mabērniem, šādi vārdi var būt īsti vietā.

Stabilais un mainīgais — jēdzieni, kas pamatos ir pretmeti. Kā vārdi tie ir antonīmi. Bet tieši šo pretmetu vienība nodrošina attīstību. Vispār un arī valodā. Valodas kultūras teorijā īpaši izcelts elastīgās stabilitātes princips. Šis princips paredz:

- 1) izprast valodas sistēmas stabilitāti kā valodas pastāvēšanas priekšnoteikumu;
- 2) saskatīt valodas sistēmas stabilitāti arī valodas pārmaiņu procesā.

Valodas mainģgums laika gaitā ir dabiska parādģiba un attģstģibas priekšnoteikums, tomēr ne jau jebkura pārmaiņa liecina par attģstģģbu. Kuras ir vēlamģas, valodas attģstģģbu veicinoģas pārmaiņas? Kģdi ir vēlamo pārmaiņu kritģriji? Lai atbildģtu uz šģiem jautģjumiem,

ir jāveic attiecīgi pētījumi, kas ir valodas pētnieku, respektīvi, valodnieku, kompetencē. Meklējot atbildes uz visiem šiem jautājumiem tikai ielu aptaujās, vai neriskējam palikt virspusēja, sekla skatījuma līmenī? Viedokļi parasti ir visdažādākie, parasti pretēji, un to skaitliskie rādītāji, kas tuvi pretējo viedokļu līdzsvaram, diez vai ir pietiekami un būtiski pamatotu secinājumu izdarīšanai.

Atbilde meklējama tautas valodā, nacionālajā valodā kā sistēmā. Tas, kas sistēmiski iederīgs vai kas papildina, bagātina nacionālo valodu kā sistēmu, ir pieņemams. Savukārt tas, kas, ienākot nacionālajā valodā, spiež no tās ārā būtiskus savdabīgās sistēmas elementus, aizstājot tos ar svešiem, jāvērtē nevis kā valodas bagātinātājs, bet gan kā nacionālās valodas sistēmas deformētājs. Tas attiecas uz visiem valodas līmeņiem, bet visuzskatāmāk tas vērojams leksikā, piemēram, viens no biežāk dzirdamajiem ir vārds *rekomendācija*, kas gandrīz jau izspiedis no lietojuma vārdu *ieteikums*.

Jēdziens 'stabilais' un 'mainīgais' attiecas ne tikai uz pašiem valodas faktiem, bet arī uz šo faktu vērtējumu valodas pētnieku skatījumā. Neliels komentārs par jaunāko termina un jēdziena 'literārā valoda' izpratni.

Veicot sociolingvistiskās aptaujas valodas lietojumā, valodnieku uzmanības lokā lielā mērā nonākusi sarunvaloda. Literārā un neliterārā, koptā un nekoptā. Sarunvaloda ir tā valodas joma, kurā katrs indivīds brīvi izvēlas vārdus un frāzes un izmanto tos atbilstoši attiecīgajai saziņas situācijai. Savu dzimto valodu, kas parasti ir pirmā, ko indivīds apgūst jau ģimenē, katrs labāk vai sliktāk prot lietot sarunvalodas līmenī. Lai apgūtu kādu citu valodu sarunvalodas līmenī, ir vai nu jāmacās papildus kādosursos, vai jānokļūst vidē, kurā lieto attiecīgo citvalodu. Tā ir dabiski apgūta valoda. To uzskata par dabiski veidojušos, tāad — dabisku. Savukārt kā pretstats sarunvalodai tiek minēta literārā valoda. Sarunvalodas pētnieku secinājums — *literārā valoda ir mākslīga valoda*.

Salīdzināsim šo secinājumu ar terminu *literārā valoda* un *valodas kultūra* skaidrojumiem, kādi doti Latviešu valodas institūta (agrāk — Valodas un literatūras institūta) izstrādātajā daudzsējumu „Latviešu literārās valodas vārdnīcā“ (4. sēj. — R., 1980): literārā valoda — „apzināti izkopta un normēta valodas forma“; valodas kultūra — „atbilstība valodas, parasti literārās valodas, normām“. Savukārt *mākslīgs* ir „tāds, kas īpaši radīts cilvēka praktiskajā darbībā pēc kā dabā eksistējoša parauga“ (5. sēj. — R., 1984).

Vai varam secināt, ka tikai nekopta valoda ir dabiska? Un — tiklīdz valodu sakopj pēc labākajiem mūsu tautas valodas un labākajiem mūsu vārda meistaruru valodas paraugiem, tā valoda kļūst mākslīga? Un kā ar frizūru un parūku? Ja apgriezām vai nokrāsojam matus, tie kļūst mākslīgi un identificējami ar parūku? Un vai tikai tas cilvēks ir dabisks, kurš neievēro sadzīves kultūras normas? Bet kulturālais ir mākslīgs?

Nobeigumā — citāti (tulkojumā) no D. Rozentāla un M. Telenkovas „Lingvistisko terminu vārdnīcas“ (Moskva, Astrel. AST, 2001. — 115. un 155. lpp.):

dabiskā valoda — „valoda tās burtiskajā nozīmē, cilvēka valoda kā svarīgākais sazināšanās līdzeklis, domas veidošanas un izteikšanas rīks .. „Dabisks“ šajā vārdkopā nav jāsaprot kā „pašas dabas dots“; tieši pretēji, visa cilvēku valodas vēsture rāda, ka tā ir cilvēku cilts daudzu tūkstošu paaudžu radošo pūliņu rezultāts“;

mākslīgās valodas — „valodas, ko veido no dabisko valodu elementiem un ko piedāvā kā starptautiskās saziņas palīglīdzekli“ (citāta beigu daļa mūsdienu situācijā būtu precizējama: „... un ko piedāvā kā palīglīdzekli dažādām valodas papildfunkcijām“ — V. S.).

* * *

Dzīvojam dīvainu „vērtību“ laikmetā, kad daudzās jomās dominē subkultūra. Arī valodā. Apzinoties, ka arī literārās valodas pamatā ir tautas valoda un tā nav mākslīgs veidojums, atliek vēlēties, lai valodā stabilais un mainīgais būtu līdzsvarā ar valodas kultūras resp. sakoptības prasībām. Valodniecības teorētiķi ir secinājuši, ka valodas kultūras jomā attīstība notiek līklīnijā, kur ir savi pacēlumi un kritumi. Ļoti gribas cerēt, ka esam krituma zemākajā punktā, kam sekos pacēlums, un to sekmēs jaunā valodnieku paaudze.

Virginija Stankevičienė (Kaunas)

Naujosios svetimybės ir dabartinės kalbos tendencijos

Šiame pranešime analizuojamos naujosios svetimybės, apžvelgiama verstinių tekstų įtaka aukštųjų mokyklų moksliniam darbams, bandoma atskleisti dabartinės rašomosios mokslo kalbos tendencijas, naujųjų svetimybų vartojimo polinkius. Kiekvienam lituanistui svarbu ne tik mokslo, bet ir praktikos atžvilgiu geriau suvokti dabartinės kalbos tolimesnę raidą. Didžiausias dėmesys skiriamas leksikos sluoksniui priklausantiems žodžiams arba dažniau vartojamiems tam tikros srities terminams. Didėjant kitų kalbų įtakai naujosios svetimybės (svetimybė kalbininkų traktuojama nevienodai: vieni laiko neteiktiniais žodžiais, kiti žiūri į jas, kaip į svetimą žodį, kurį lietuvių kalboje galima vartoti arba nevartoti), vis gausiau vartojamos ne tik šnekamojoje bet ir rašomojoje kalboje. Jos plinta labai sparčiai. apimdamos ne tik leksiką (labiausiai pažeidžiamą sluoksnį), bet ir kitus kalbos lygmenis (nelietuviška fonetika, morfologija). Vienas iš naujosios leksikos atsiradimo šaltinių mokslo kalboje — verstinė literatūra.

Pastaruoju metu tobulėjant įvairioms mokslo ir technikos šakoms Vakarų kalbų įtaka yra didžiulė. Nors naujiems į lietuvių kalbą atėjusiems skoliniams yra pakaitų, dažnai dėl nepagrįsto įsitikinimo, specialybės dėstytojo požiūrio ir netinkamo atitikmens vertinimo, yra pasirenkamas neteiktinas bendrinei kalbai variantas, nors yra gerų lietuviškų atitikmenų, pvz.: *akceptuotas* (= *apmokėtas*) *vekselis*; *fiskalinė* (= *iždo*) *politika*; *trastai* (= *kredito firmos*); *kotiruojamos* (= *vertinamos*) *akcijos*.

Yra žinoma, kad svetimės kalbos žodis negali būti toks pat, kaip jo ekvivalentas gimtojoje kalboje. Tačiau panagrinėjus darbus paaiškėja, kad dažnai visiškai nesistengiama suvokti kas norima pasakyti, neieškoma prasminių atitikmenų, o perteikiama tiesioginė žodžio reikšmė, pvz.: *įvairios ir gilios (variety and deep)*, *tolimos ir negilios (narrow and shallow) prekės*. Turėtų būti „įvairios ir gausios, įvairios ir negausios“. Tokie vertimai neieškant vienos kalbos žodžiams ar posakiams atitikmenų kitoje kalboje daro patį sakinį netikslų, pavyzdžiui sakiny *Project scope Management describes the processes required to ensure that the project includes all the ensure required and only the work required to complete the project successfully* verčiamas taip: *Projekto srities valdymas apibūdina procesus, reikalingus, kad projektas apimtų visus reikalingus darbus ir reikalingus darbus tam, kad projektas būtų sėkmingai baigtas*.

Nemažai yra kalbama apie semantizmus. Ne ta reikšme vartojami ir iš tarptautinio žodžio „motyvas“ padaryti veiksmažodžiai „motyvuoti“. Šio žodžio reikšmė „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ (2000) yra „pateikti argumentų, įrodymų, motyvų, pagrįsti“ Nagrinėtuose darbuose vartojamas reikšme „skatinti“, pvz.: *Randami kvalifikuoti žmonės, kurie motyvuojami (= skatinami) pradėti savo veiklą organizacijoje*.

Skoliniai labai greitai skverbiasi į vartoseną įgydami naujų reikšmių. Pvz.: žodžio „antrepreneris“ reikšmė yra „savininkas, vadovas, organizatorius“. Studentų darbuose juo vadinamos firmos, kurių visa strateginė veikla koncentruota į verslo strategiją ir svarbiausias jų veiklos tikslas — pelno siekimas.

Iš išanalizuotų darbų matyti, kad studentai mechaniškai perkelia svetimus nekodifikuotus žodžius ir pasirenka variantą, kuris yra vadovėliuose arba kurį vartoja dėstytojai. Taigi kalbininkams kartu su tos srities specialistais reiktų operatyviau reaguoti į naujus skolinius, juos įvertinti ir laiku sustabdyti neteiktinų svetimybų plitimą.

Anta Trumpa (Rīga)

Liet. *mañdras* cilmes un valodas kultūras aspektā

Lietuviešu valodas vārds *mañdras* ir sarunvalodā ļoti bieži lietots vārds, kas netiek ietverts mūsdienu lietuviešu valodas vārdnīcās; valodas kultūrai veltītās grāmatās tas tiek iekļauts valodas kļūdu sarakstā. Izanalizējot vārda lietojumu sarunvalodā un izloksnēs un etimologu sniegtos faktus, mēģināts precizēt, kādēļ vārds *mañdras* lietuviešu valodā tiek uzskatīts par nevēlamu.

Par liet. *mañdras* samērā lielo popularitāti mūsdienu lietuviešu sarunvalodā liecina šī vārda lietojums internetā; tas ir pazīstams arī lielā daļā izloksņu (piemēram, Druskininkos [Naktinienē, Paulauskienē, Vitkauskas 1988: 200], Lazūnos [Petrauskas, Vidugiris 1985: 155], t. s. Zanaņiku izloksnē [Bacevičiūtē, Čepaitienē, Sakalauskienē 2004: 120–121], Dieveniškēs [Grumadienē, Mikulēnienē, Morkūnas 2005: 381], Zietelā [Vidugiris 1998: 415], ziemeļaustrumu žemaišu dūnininku izloksnēs [Vitkauskas 1976: 187] u. c.), tādēļ varētu šķist dīvaini, ka tik bieži lietots vārds nav ietverts nevienā no vārdnīcas „Dabartinēs lietuvių kalbos žodynas“ izdevumiem — sākot no 1954. gada līdz pat mūsdienām.

1976. gadā izdotajā grāmatā „Kalbos praktikos patarimai“ vārda *mañdras* lietošana minēta starp valodas kļūdām, gan ar piebildi, ka tas ir izloksņu vārds [Paulauskienē, Labutis, Pupkis 1976: 141].

Šāds vērtējums ir arī vairākos citos valodas kultūrai veltītos izdevumos (piemēram, Paulauskienē, Labutis, Pupkis 1985), tomēr tā īsti nepaskaidrojot, kādēļ vārda lietojums būtu uzskatāms par nevēlamu. Iespējams, ka pamatā ir K. Būgas 1916. gadā izteiktais viedoklis par to, ka Austrumlietuvā (Dusetās) fiksētie *mañdras* ‘švītīgs’ un *mandrēiva* ‘švīts’ ir nepārprotami polonismi, jo šajos vārdos sastopams *an* attiecīgajā izloksnē gaidāmā *un* vietā. Par liet. *mandrūs* (ne Dusetu izl.) K. Būga pieļauj, ka tas varētu būt nevis polonisms, bet mantots vārds [Būga 1958: 587].

Tomēr neviens cits etimologs nešaubās par to, ka liet. *mañdras* ir mantots vārds. E. Frenkels uzskata, ka liet. *mañdras* kopā ar citiem radniecīgiem vārdiem pieder pie ide. saknes **men-* ‘domāt’ (sal. piemēram, liet. *mándrauti* ‘būt mundram, rosīgam, rosīties, steigties’, *mandrēiva* ‘viltnieks, gudrinieks, švīts’, *mándrintis* ‘skaisti ģērbties’, latv. *muōdrs*, *nuōmuōds*, kuronisms *mandēt* ‘pārbaudīt’, krievu *mudryj* ‘gudrs, prātīgs’, poļu *mqdry* ‘t. p.’, bulgāru *mqdbr* ‘gudrs, prātīgs, labs, mierīgs, pieticīgs’, rumāņu *māndru* ‘lepns, augstprātīgs, skaists, grezns, krāšņs’, senislandiešu *munda* ‘tēmēt [ar ieroci]’, senaugšvācu *muntar* ‘centīgs, žigls, spirtīgs, rosīgs, možs’ u. c., kā kontaminācija no **mand-* un **mud-* arī liet. *muñdras*, *mundrūs*, latv. *muñdrs* u. c.) [Fraenkel 1962: 405–406]. M. Faslers papildus iepriekš

minētajiem radniecīgo valodu dotumiem min arī senindiešu *mēdhā* ‘gudrība, prāts, saprašana, doma’, *mandhātār* ‘dievbijīgs’, avestas *mazdra* ‘gudrs, prātīgs’, gotu *mundōn* ‘skatīties uz kaut ko’ u. c. [Фасмер 1967: 670]. J. Pokornijs šos vārdus saista ar ide. sakni **mendh-* ‘burtiski: vērst savu prātu uz kaut ko (seinen Sinn worauf richten), būt rosīgam, dzīvīgam’ [Pokorny 1959: 730].

Arī vārda *mañdras* nozīmju analīze rāda, ka tā semantika ir loģiski attīstījusies no senajām nozīmēm, kas piemīt šīs saknes vārdiem arī citās ide. valodās, tādējādi tas, visticamāk, nav arī semantisks aizguvums no poļu vai no kādas citas valodas.

Tomēr piesardzīgi gribētos izteikt pieņēmumu, ka liet. *mañdras* tiek uzskatīts par nevēlamu tieši daudziem labi zināmajā kaimiņu valodā esošā un nozīmes ziņā līdzīgā poļu īpašības vārda *mađry* dēļ, jo paši lietuvieši, neskatoties uz etimologu sniegtajiem faktiem, *mañdras* dažkārt uzskata par polonismu. Varbūt šādu parādību var dēvēt par savdabīgu hipernormālismu: baidoties no valodas piesārņošanas ar nevēlamiem aizguvumiem, valodas lietotāji koptā valodā izvairās no vārdiem vai formām, kas sakrīt ar blakus valodā esošiem vārdiem vai formām.

Ar laiku vārdi tiek izvērtēti no jauna arī no valodas kultūras viedokļa. Varbūt par šāda procesa rezultātu var uzskatīt faktu, ka 2005. gadā izdotajā grāmatā „Kalbos patarimai” vārds *mañdras* vairs nav ietverts [Mikulēnienē 2005].

Literatūra

- Bacevičiūtē, Čepaitienē, Sakalauskienē 2004 — R. Bacevičiūtē, G. Čepaitienē, V. Sakalauskienē ir kt. Zanavyku šnektos žodynas, I, L–R. Kaunas, 2004.
- Būga 1958 — K. Būga. Rinkiniai raštai, I, Vilnius, 1958.
- Fraenkel 1962 — E. Fraenkel. Litauisches etymologisches Wörterbuch, I. Heidelberg, Göttingen, 1962.
- Grumadienē, Mikulēnienē, Morkūnas 2005 — L. Grumadienē, D. Mikulēnienē, K. Morkūnas, A. Vidugiris. Dieveniškių šnektos žodynas, I, A–M. Vilnius, 2005.
- Mikulēnienē 2005 — D. Mikulēnienē. Kalbos patarimai. Leksika: skolinių vartojimas (svetimybės, tarptautiniai žodžiai), (L 1). Vilnius, 2005.
- Naktinienē, Paulauskienē, Vitkauskas 1988 — G. Naktinienē, A. Paulauskienē, V. Vitkauskas. Druskininkų tarmės žodynas. Vilnius, 1988.
- Paulauskienē, Labutis, Pupkis 1976 — A. Paulauskienē, V. Labutis, A. Pupkis ir kt. Kalbos praktikos patarimai. Vilnius, 1976.
- Paulauskienē, Labutis, Pupkis 1985 — A. Paulauskienē, V. Labutis, A. Pupkis ir kt. Kalbos praktikos patarimai. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius, 1985.
- Petrauskas, Vidugiris 1985 — J. Petrauskas, A. Vidugiris. Lazūnų tarmės žodynas. Vilnius, 1985.
- Pokorny 1959 — J. Pokorny. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, I. Bern, München, 1959.
- Vitkauskas 1976 — V. Vitkauskas. Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas. Vilnius, 1976.
- Vidugiris 1998 — A. Vidugiris. Zietelos šnektos žodynas. Vilnius, 1998.
- Фасмер 1967 — М. Фасмер. Этимологический словарь русского языка, II. Москва, 1967.

Magdalēne Hilmane (Minstere)

Valodas kultūra latviešu valodas apgūvē

Latviešu valoda Vācijā nav sevišķi populāra, skatoties uz iedzīvotājiem kopumā. Vēl joprojām dažam labam vācietim, jādāmā, ir grūtības vispār lokalizēt Latviju ģeogrāfiskajā kartē. Tas gan nenozīmē, ka principā nepastāv interese par latviešu valodu. Gluži otrādi, studenti jau gadu desmitus ir interesējušies par valodas kursiem, un kopš 90. gadu sākuma šī interese ir pastiprinājusies. Attiecīgās iespējas piedāvā vairākas vācu augstskolas, citu starpā arī Minsterē. Šejienu universitātē piedāvā baltistiku kā maģistra studiju priekšmetu, un šo

studiju laikā māca latviešu valodu. Turklāt kopš 1989. gada Minsteres Baltu institūts semestra brīvlaikā rīko intensīvos baltu valodu kursus, kuros var piedalīties studenti no visas Vācijas neatkarīgi no viņu studiju priekšmeta.

Tādam „mazam priekšmetam“ raksturīgs ir trūcīgs mācību grāmatu un citu mācību līdzekļu nodrošinājums. Kā katram valodu skolotājam zināms, mācot valodu ar tai raksturīgām struktūrām un nepazīstamiem principiem ir jāapzinās, uz kādiem priekšnoteikumiem var balstīties. Ja kāda noteikta valodas parādība ir pašsaprotama krieviski runājošam studentam, tad varbūt šī parādība izsmēloši jāskaidro angļiski runājošajam studentam. Ir daudz valodas jautājumu, kuriem mācībspēki neatrod vajadzīgos paskaidrojumus gramatikās un mācību grāmatās, un bieži viņi ir spiesti improvizēt.

Minsterē latviešu valodas mācību grupu sastāvs nereti ir ļoti neviendabīgs. Ir kursi, kur vācu studenti ir mazākumā; piemēram šobrīd manā seminārā mācās viena bulgāriete, viens krievs un viena latviete no Rīgas, kā arī viens latvietis no Vācijas kopā ar diviem vācu studentiem.

Tikpat raibs ir dalībnieku sastāvs jau minētajos intensīvajosursos, tikai citādā veidā. Šeit sanāk pārsvarā vācieši, bet pavisam atšķirīgu studiju virzienu pārstāvji: spektrs aptver visus studiju priekšmetus no vēsturnieka līdz ekonomistam, juristam, valodniekam vai veterināram. Tātad šeit sastopas cilvēki ar pilnīgi atšķirīgām individuālajām un profesionālajām interesēm. Kamēr viens interesējas par valodu kā tādu un cenšas iemācīties oficiālo valodu ar visiem likumiem un parādībām, otram varbūt jau pietiek ar paviršām sarunu valodas zināšanām, lai īstenotu savus profesionālos mērķus: viņam valoda ir tikai līdzeklis.

Es gribu sniegt mazu ieskatu savā ikdienas praksē. Runa būs par apmēram šādiem jautājumiem:

- Kādi mācīblīdzekļi Vācijā ir studentu resp. docentu rīcībā? Kādas ir to priekšrocības vai trūkumi? Kādas problēmas paliek neatrisinātas?
- Kas izriet no fakta, ka studentu intereses un studiju priekšnoteikumi atšķiras?
- Kādi līdzekļi varētu atvieglināt latviešu valodas apguvi? Kādiem tematiem būtu vēlams pievērsties?

Содержание

От редактора	3
Конференции по балтистике в СПбГУ	4
<i>А. В. Андронов (Санкт-Петербург)</i> . О некоторых различиях в рекомендациях латышских и литовских специалистов по культуре речи.....	5
<i>О. Бушс (Рига)</i> . Из опыта работы над словарём сленга латышского языка	5
<i>J. Vaskelienė (Šiauliai)</i> . Lietuvių kalbos darybinių sinonimų stilistinės ypatybės	8
<i>R. Vladarskienė (Vilnius)</i> . Lietuvių administracinė kalba ir jos normos	9
<i>Л. Б. Воробьева (Псков)</i> . Пословицы и речевая культура (на материале русских и литовских пословиц)	10
<i>J. Girčienė (Vilnius)</i> . Naujųjų skolinių vartoseną: ties kalbos kultūros ir stilistikos riba.....	12
<i>А. Д. Даугавет (Санкт-Петербург)</i> . Редукция кратких гласных конечных слогов в латышском литературном языке и среднем диалекте.....	13
<i>А. Дубасова (Минск — Санкт-Петербург)</i> . Ошибки и опечатки как объект терминологического словаря.....	15
<i>К. Župerka, R. Kvašytė (Šiauliai)</i> . Nuosakų formų konkurencija lietuvių ir latvių kalboje	16
<i>В. П. Казанскене (Санкт-Петербург)</i> . Структура и стилистика литовских поэтических текстов в записях из фонда Ф. Дюбуа де Монпере.....	17
<i>R. Kazlauskaitė (Šiauliai)</i> . Abstrakčiųjų daiktavardžių epitetai periodinėje spaudoje	18
<i>А. Kalnača (Rīga)</i> . Nominatīva stilistiskās funkcijas prozas tekstos.....	19
<i>R. Kvašytė, K. Župerka (Šiauliai)</i> . Funkcinių stilių pavadinimai lietuvių ir latvių kalboje	21
<i>S. Kļaviņa (Rīga)</i> . Latviešu valodas funkcionālo stila diferenciālās pazīmes kvantitatīvās lingvistikas redzējumā	22
<i>V. Kuzina (Rīga)</i> . Literārās valodas normas un valodas prakse	24
<i>I. Lokmane (Rīga)</i> . Valodas kļūda vai valodas attīstība (mūsdienu latviešu valodas datīvs) ..	25
<i>М. В. Луковникова (Санкт-Петербург)</i> . Обозначения жёлтого и зелёного цветов в ранней лирике Саломеи Нерис (в сопоставлении с лирикой Анны Ахматовой)....	26
<i>J. Macienė (Šiauliai)</i> . Deminutyvų vartojimas kalbėjimo situacijose	28
<i>L. Murinienė (Vilnius)</i> . Kalbos normų sklaidos internetu dabartis ir perspektyvos.....	29
<i>Ю. В. Откупщиков (Санкт-Петербург)</i> . Курьёзы перевода	30
<i>S. Papaurėlytė-Klovienė (Šiauliai)</i> . Kai kurie liūdesio koncepto bruožai latvių, lietuvių ir rusų kalbų pasaulėvaizdžiuose	31
<i>I. Sideravičiūtė-Mickienė, S. Juzelėnienė (Kaunas)</i> . Vietų vardų kirčiavimo ypatybės: sociolingvistinis tyrimas	33
<i>V. Skujiņa (Rīga)</i> . Valodas kultūra: stabilais un mainīgais	34
<i>V. Stankevičienė (Kaunas)</i> . Naujosios svetimybės ir dabartinės kalbos tendencijos	36
<i>А. Trumpa (Rīga)</i> . Liet. maņdras cilmes un valodas kultūras aspektā.....	37
<i>М. Hilmane (Minstere)</i> . Valodas kultūra latviešu valodas apgūvē	38